I
63 8

REVOLUȚIA LUI HORIA

C. STOICĂNESCU

BUCUREȘTI
EDITURA MIȘCĂRII LEGIONARE
1940

REVOLUȚIA LUI HORIA

CONSTANTIN STOICĂNESCU

GAZETA de Vest MAI. 1995. TIMIȘOARA

supliment social-istoric

Lumea de ieri și lumea de mâine
în paginile cărților legionare
publicate la Editura noastră.

Editura

GORDIAN

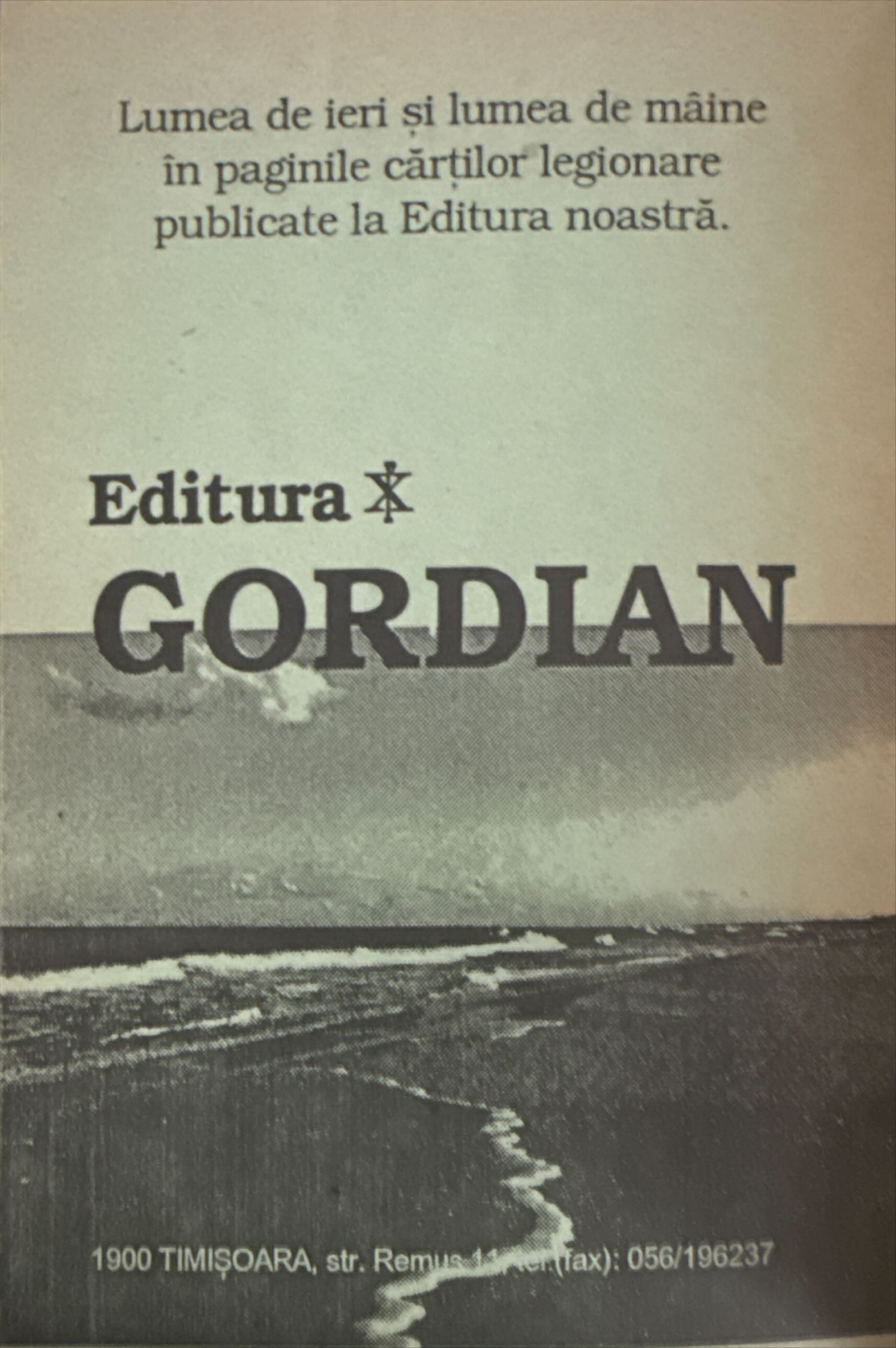

1900 TIMIȘOARA, str. Remus 14, tel.(fax): 056/196237

REVOLUȚIA LUI HORIA

de Constantin STOICĂNESCU

GAZETA de Vest

MAI, 1995.

SUPLIMENT SOCIAL-ISTORIC

Reproducere după ediția

C. STOICĂNESCU, REVOLUȚIA LUI HORIA,

Editura Mișcării Legionare, București, 1940.

Clișeele reprezintă lucrări
de sculptorul Ladea și pictorul Podlipni.

GAZETA de Vest

Director: Ovidiu Gulea.
Publicist comentator: Valeriu Neștian.
Redactori: Adrian Onea, Grigore Opriță.
Tehnoredactare și tipar:
GORDIAN s.r.l., 1900 TIMIȘOARA, str. Remus 11,
tel.(fax):056/196237.

GAZETA de Vest
SUPLIMENT
SOCIAL-ISTORIC,
MAI 1995,
Preț: 1.500 lei.
1900 TIMIȘOARA, str. Remus 11, tel.(fax): 056/196237.

Prefață

Pretutindeni, unde mai veghează conștiința românească sub obida decadenței și trădării, fiorul vieții trecute răscolește amintirea zguduitoarei răscoale a lui Horia. O sută cincizeci de trecuți ani, trecuți de la furtunoasa răsmeriță iobăgească, ce a sfârșit sfâșietor ca o baladă sălbatecă. O sută cincizeci de ani, de când sub tortura greului vremii de stăpânire câinească, s-au rupt bârnele răbdării românești și viața asuprită de veacuri a colcăit ca și forța apelor scăpate din zăgazuri.

Atunci s-a năpustit voința românească să frângă gâtul destinului și să sancționeze hămesitele exploatări ale ocârmuirii străine, prin deslănțuirea vrerilor aspre, ca asprul și grandoarea amenințătoare a peisajului stâncos în care își duce viața neamul moțesc.

Din bezna mizeriilor a pătruns în bezna nopții răscolitorul și sinistrul sunet de bucium și de tulnic, transmis de la buciumaș la buciumaș peste setea răzbunării, veghetoare de veacuri. Pe crestele Zarandului, Abrudului și Zlatnei s-au aprins focuri mistuitoare ca și flacăra revoltelor. Și, în noaptea cu lumini de focuri și glasuri de prăpăd, șuierul răsmeriței a cutremurat văzduhul până în creierii munților. Valea plângerilor a început sub năpraznic prăpăd și furtună. Sonda aprinsă a durerilor din Munții Apuseni creștea măreață și nu putea fi potolită, căci era nutrită prin arterele sensibilității de pretutindeni și prin fibrele durerilor de totdeauna. Se credea că nimeni și nimic nu va putea stăvili șuvoiul din Munții Apuseni și vâlvătăile care se zbăteau pentru mântuirea noastră și totuși... s-a găsit o putere înfiorător de neagră și copleșitoare pentru neamul acesta, o putere care a stins totul: TRĂDAREA.

***

Așa cum s-a desfășurat această revoluție, a fost una dintre cele mai grandioase epopei din câte a trăit și va trăi neamul românesc.

Eu am încercat să scriu o istorie interpretată, eclectică prin date, ca să fie o prezentare concentrată, de elan și cursivă, la îndemâna cititorului care nu ar avea posibilitatea să cerceteze materialul enorm răspândit în diferite volume.

Forma care o are, i-am dat-o convins că istoria nu trebuie să rămîe numai material de arhivă și bibliotecă, ci trebuie să fie și un manifest viu, atâtător de energii noi și stimulator de plăsmuiri noi. Și, pentru că istoria nu trebuie să fie numai document sec, ci și putere de răscolire, de aceea - ca să nu îngreunez cetitul - nu fac trimiteri printre rânduri la datele întrebuințate, ci anunț din prefață că toate datele pe care le cuprinde cartea sunt din lucrările enumerate în bibliografie. Munca pentru cercetarea datelor nu este a mea; a mea este numai expunerea și adunarea la un loc a datelor care, împrăștiate în lucrările a diferiți istorici, nu prezentau un tot unitar și gradat, menit să arate spontaneitatea și firescul izbucnirii unei revoluții.

Date noi, necunoscute încă sau puțin cunoscute, prezint numai în capitolul de încheiere, în care încerc să lămuresc anumite nedumeriri asupra răscoalei lui Horia.

***

O altă intenție din această carte e aceea de a accentua patimile Românilor, căci de obicei în cărțile de școală și de literatură, în legătură cu această revoluție, suferințele de veacuri ale Românilor se condensează într-o singură frază tipică, din care să reiasă că Românii au fost iobagi asupriți, iar când se prezintă răscoala iobagilor, se face cu așa lux de detalii, încât Românii par să fi săvârșit barbarii nejustificate și degradante.

Or, e bine să se știe că: față de zădărniciile dezvoltării de veacuri pe care le-a răbdat poporul românesc în lumina istoriei, nu prezintă nici o importanță numărul de câteva zeci de case nobilitare aprinse și dărâmate în câteva zile. Zece zile de suferință, cât a ținut răscoala lui Horia, față de zece veacuri de tortură, dispar ca un fulg într-o mare. Tânguirile de câteva zile ale câtorva zeci de tirani nu sunt nimic față de continuu umilita conștiință a unui popor. Și botezarea unui număr oarecare de unguri și evrei nu contează față de credința continuu oprimată a unui neam. Împilări care le-au săvârșit ei contra noastră și față de care revoluția lui Horia a fost reacțiune firească.

AUTORUL

GLOATA

Aceia ale căror patimi și vlagă au fost cremene scânteietoare în revoluțiile Ardealului, sunt neînfricații oameni de munte. Sunt oamenii vigorilor de codru. E gloata stăpânită de elanurile sângelui și ale flăcărilor.

Suferința și chinul le-a fost dalta destinului, care i-a cioplit aspru cum se cioplesc stâncile. Și, cum sufletul le-a fost mereu mistuit de revolte, ochii le străfulgeră lumini de oțele.

Așa i-a crescut asuprirea și măreția naturii în care au trăit. Așa și-au izbăvit viața.

Trocile în care și-au frământat pita mizeriilor au fost și leagăne pentru noile vlăstare care erau pita nădejdilor în ziua de mâine.

Tăria lor a fost ca stejarul și vrerea le-a fost muntoasă.

N-au trăit sub bolți de palat, dar au respirat sub bolți de codru. Au iubit păgân pământul ce li s-a furat și s-au legat fanatic de glie.

Au viețuit pe culmi, mai aproape de stele și măreția le-a mărit credința.

Au fost părtașii grandorilor de munte și forța le-a devenit amenințătoare.

Din pruncie, topoarele lor au despicat codri și au sfărâmat măruntaie de munte, de aceea, în fantezia lor s-a sălășluit și a crescut Strâmbă-Lemne și Sfarmă-Piatră. Viața a devenit basm.

Sub vigoarea barbară și măreață, sub tăria pe care munca și îndârjirea o făcuse osoasă, pietroasă, patimile lor au devenit pasiune tragică și pasiunea, eroism aspru ca un cântec sălbatic.

Când nu mai puteau răbda asuprirea, atunci începeau răzvrătirile. Și revoluțiile lor nu erau din îndemnuri și teorii, ci consecință a vieții trăite, erau scrâșnetul și furia sclavilor, care din robia grofilor au ajuns la halucinanta robie a dorului de libertate, care nu le cerea decât patimile devenite furii și pumnii lor aspri, care încleștați pe securi au încercat de atâtea ori să doboare grinzile unei stăpâniri străine. În fiecare veac au aprins de mai multe ori culmile, și-au făcut să clocotească văile de tumult contra acelora ce, din tiranie, s-au jucat cu focul.

Ca descendenți ai Dacilor le-a fost parcă prin blestem hărăzit să-și câștige cu lancea, necontenit, dreptul la viața aspră. În veacul al XII-lea, al XIII-lea și al XIV-lea revoluțiile s-au înlănțuit atât de des, încât toată epoca a rămas caracterizată prin acel *tumultus rusticorum.*

La 1387, din Banat se întinde peste Hunedoara răscoala condusă de Iancu Vlad, Dan Vlad și Mihai Dan.

Apoi, la 1435, începe revoluția cnejilor din Țara Hațegului: Costa, Stanciu, și Popa Vulcul.

La 1437, năpraznicul tumult al țăranilor conduși de Mihail Românul și Galu Românul a zguduit acea *Unio trium nationum* încheiată de nobilii celor trei națiuni privilegiate.

1474 e anul în care Românii din districtele Șeicei și a Mediașului tulbură liniștea asupritorilor.

La 1486, Românii din Transilvania se răsvrătesc contra nobililor și a Sașilor.

În 1514, iobagii se năpustesc în răzmerița căpitanului Doja, dezlănțuind o furtună în focuri a căror vâlvătăi "se vedeau până la Buda".

Prin 1527, revoluția bănățeanului Iovan Țarul pârjolește între Lugoj și Orăștie.

La 1599, Mihai Viteazul intră în Alba-Iulia și Valahii din neamul lui, fanatizați de obsesia mântuirii, zguduie încă odată, răscolitor, stăpânirea străină și tirană.

Secolul al XVII-lea e secolul durerilor înăbușite.

La 1701, drept început al celui de-al XVIII-lea secol, Românii chinuiți năvălesc în Alba-Iulia să sfârșească cu prăpăd Camera Transilvaniei.

În 1707, suferința alătură în revoluția lui Rakoczi cetele Românilor conduși de căpitanul Vasile Negru, Dragu Balică, Bucur Câmpeanu și coloneii Găvrilă Nagyszegi și Marcu Hațegan.

La 1721, țăranii din Dobra Hunedoarei izgonesc trupele din garnizoana Devei și ocupă cetatea.

1727 și 1730 sunt pe rând anii în care Românii din Abrud se răzvrătesc contra primăriei, iar cei din Trăscău, contra stăpânirii familiei Torockai.

Din 1732 și până în 1744, arde jarul frământărilor lui Inocențiu Micu Klein, care scire unui nunțiu papal că va face totul pentru națiunea sa, chiar dacă va trebui să-și verse propriul sânge.

În 1744, din Banat trece în Transilvaniaciudatul călugăr Visarion

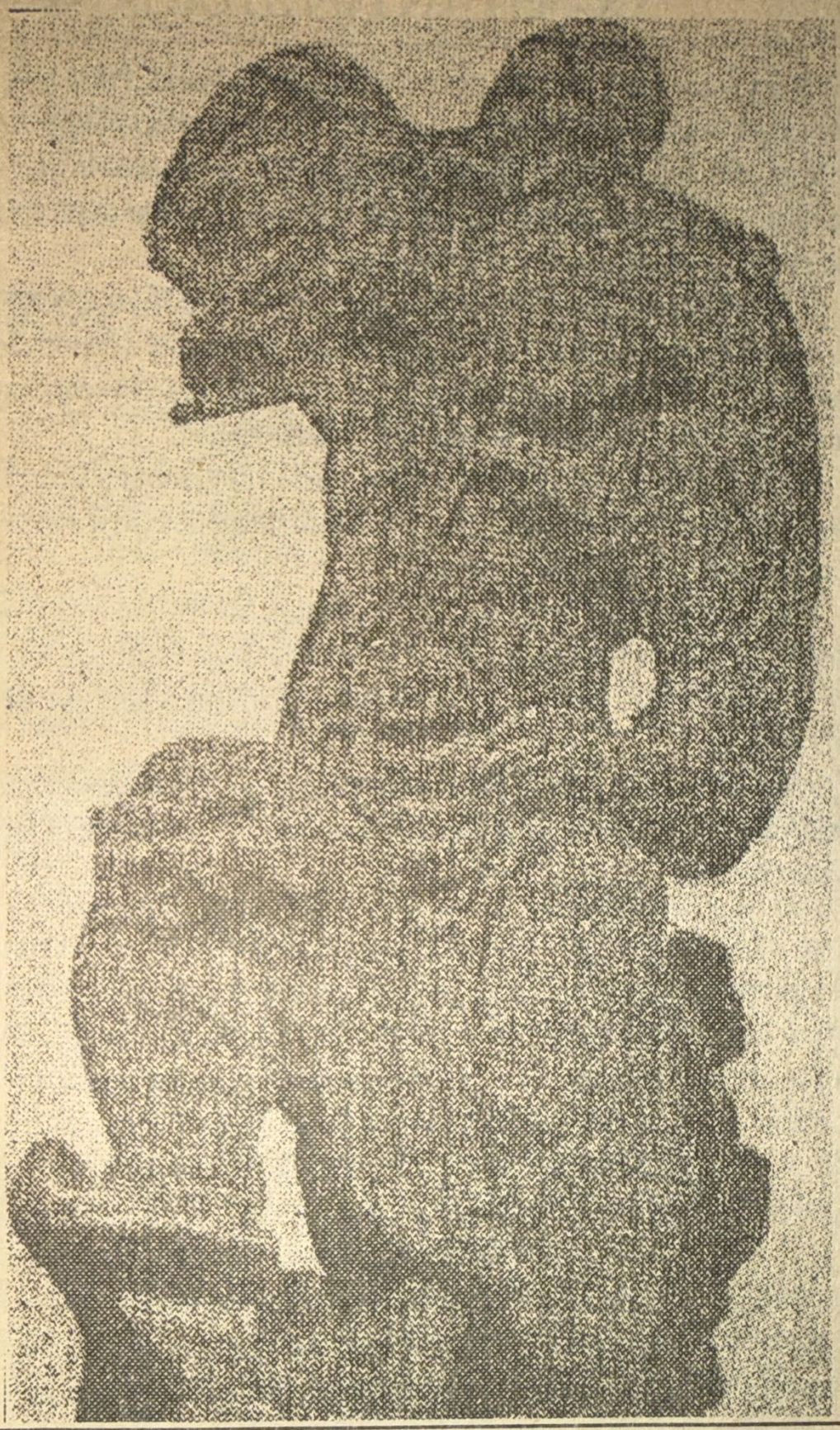

Sărai, care, pe drumul de la Dobra până la Sibiu, predică întruna, și răscolește și poartă după el țărănimea fanatizată. Cum și ce va fi vorbit acel călugăr, nimeni nu știe, dar istoria a înregistrat taina, că în urma lui nici închisorile , nici schingiuirile nu au putut opri vrajba 17 ani de-a rândul.

La 1750, popa Ion din Aciliu - tatăl oculistului Molnar - de fel din

comuna Sadu, mărește zarva religioasă începută de Sarai. Popa Ion, - care a fost prins și tuns la Blaj, ca să rămâie pentru totdeauna Popa Tunsul, și care a fost apoi arestat la Kufstein iar după eliberare silit să trăiască în Sânicolaul Banatului, - a răzvrătit aprins iobăgimea ce-l știa, că a fost după sprijin în Rusia și că : "vorbea în numele împărătesei".

Dar revoluția lui Visarion Sarai a culminat în 1760-1761 sub conducerea altui călugăr tot atât de obsedant: Sofronie din Cioara, care a captat răscoala stârnită de misteriosul ce s-a abătut din părțile Banatului și a terorizat până și curtea din Viena ca adevărat stăpân al Transilvaniei.

Înainte de viforoasa răscoală a lui Horia la 1784, iobagii s-au răsculat furios pe moșiile baronului Inczedi și au săvârșit sperietoarea capcană din Săvârșin, contra subprefectului Foray.

Prin suferința și izbucnirea acelorași iobagi, s-a fixat în istoria noastră și anul 1848, în care s-au aprins din nou focurile de pe culmi, ca ștafete ale conștiinței purtate în vreme și din care răzbate până azi o tânguire de fluier cu jale ce doare.

Așa, la lumina flăcărilor răzlețe în munte și timp, viforoasa și pletoasa gloată a pătruns, pe cai mărunți, în moarte și-n istorie. Iar cântecul focurilor străbate vremea.

CAPII

HORIA

S-a născut undeva în ieslea unui grajd de iobag. Și n-au știut Ungurii de atunci cine va fi noul născut, căci altfel s-ar fi găsit o mână care să-i strivească, fără milă, căpățâna, înainte să vadă crestele munților între care va începe o baladă a iobagilor și va înfiripa o legendă.

Prin 1730, an de zarvă țărănească, în comuna Albac, într-o casă din crângul Fărăgetului, o mamă obidită - ca să-și aibă sprijin pentru anii bătrâneții - își desmierda feciorul cu porecla de Urs, să rămâie sănătos și tare ca ursul pădurilor. De atunci Vasilie din neamul lui Nicola a devenit Nicola - Urs; iar mai târziu prin horire și cântec, i s-a adăugat numele de Horia, după care l-au cunoscut cei din vremea lui și-l va cunoaște istoria românească de totdeauna.

Până în preajma răsmeriței, nu se cunosc multe amănunte din viața lui, după cum nu se cunosc nici despre viața celorlalți căpitani, dar istoria răscoalei din 1784 a fost istoria vieții lor, astfel că plină și mare le-a fost trăirea.O singură știre, datată cu douăzeci de ani înainte de răscoală, ne face să știm că uriașul iobag încă din tinerețe, la 34 de ani, a început răsvrătirea, sfârșită cu propria-i viață, în "ziua cea amară" din al 54-lea an de vârstă. PE LA 1764, PREFECTUL BIHORULUI "RAPORTA SECRET LA VIENA CĂ UN OARECARE ȚĂRAN, HORIA, SRĂBATE SATELE BIHORENE ȘI ÎNDEAMNĂ IOBAGII LA REVOLUȚIE".

N-a fost om înstărit și n-a avut odihnă pentru treburile lui. A avut de nevastă pe Irina, fata unui țăran din Gălata sau Ciucea. Feciori au avut doi: pe Ion și pe Luca. Ion a fost și el căpitan în răscoală, iar Luca a rămas cu mamă-sa care a trăit o viață zbuciumată. Unii scriu că Horia s-a despărțit de nevastă pentru că era mereu dus și ocupat cu treburi obștești. CHEMAREA DE SINE L-A FĂCUT SĂ TREACĂ PESTE TOATE DURERILE.

Firea și ființa i-au fost impunătoare ca și faptele. Statura i-a fost zveltă și dreaptă, gâtul gros, capul stăpânitor, fața ovală, bărbia încordată, nasul viguros și ascuțit, ochii cu luciri metalice, părul castaniu, mustața roșietică și aspră, barba rară crescută numai pe partea osoasă. Ca semn de gânduri și acțiuni severe, avea pe frunte - între sprâncene, în sus - o cută aspră ca încrestarea în piatră.

Slăvitorul lui Wilhelm Tell, Friedrich Schiller, a fost impresionat de Horia ca de propriul său erou și l-a prezentat el, străinul, cum nimeni în țara aceasta - afară de Eminescu - n-a îndrăznit să-l descrie: " STRAȘNIC, PORUNCITOR, PRECUM SE VEDE DIN ÎNTREAGA LUI ÎNFĂȚIȘARE ȘI DIN FAPTELE SALE DE PE VREMEA CÂND ȘI-A ÎMPLINIT ROLUL ERA NĂSCUT PE STĂPÂNIRE. MOBILUL ACESTA LĂUNTRIC ERA FACILITAT ÎN EXPANSIUNEA LUI PRIN FAPTUL NOTORIU CĂ HORIA NU ERA UN OARECARE CAP DE BOSTAN INCULT ȘI STUPID, CI OM CU ÎNVĂȚĂTURĂ ȘI MEȘTER ÎN ISCODIRI RAFINATE. VORBEA PERFECT LIMBA GERMANĂ ȘI A CETIT CU TEMEI MULȚI AUTORI GERMANI".

Eminescu, magul destinului românesc, într-o poezie inedită din tinerețe, care se găsește între manuscrisele lui de la Academia Română, l-a cuprins pe Horia în grandoare și l-a trăit cosmic ca o mărturie despre magnetismul sensibilității prin care Măreții Neamului se află între ei, peste vreme:

Horia pe munte falnic sta călare.
O coroană sumbră munților se pare,
Iar Carpații țepeni, îngropați în nor,
Își vuiau prin tunet gândurile lor.

"Eu am, - zise un tunet, - suflet mare, greu.
Dar mai mare suflet bate-n pieptul SĂU;
Fruntea-mi este albă, ca de ani o mie;
Dară a LUI nume mai mult o să ție.

"Nalți suntem noi, munții, - zise un vechi Carpat, -
Dar El e mai mare, că ni-i Împărat".

Și un stol de vulturi muntele 'nconjor.
Cugetând că-i Joe, Dumnezeul lor,

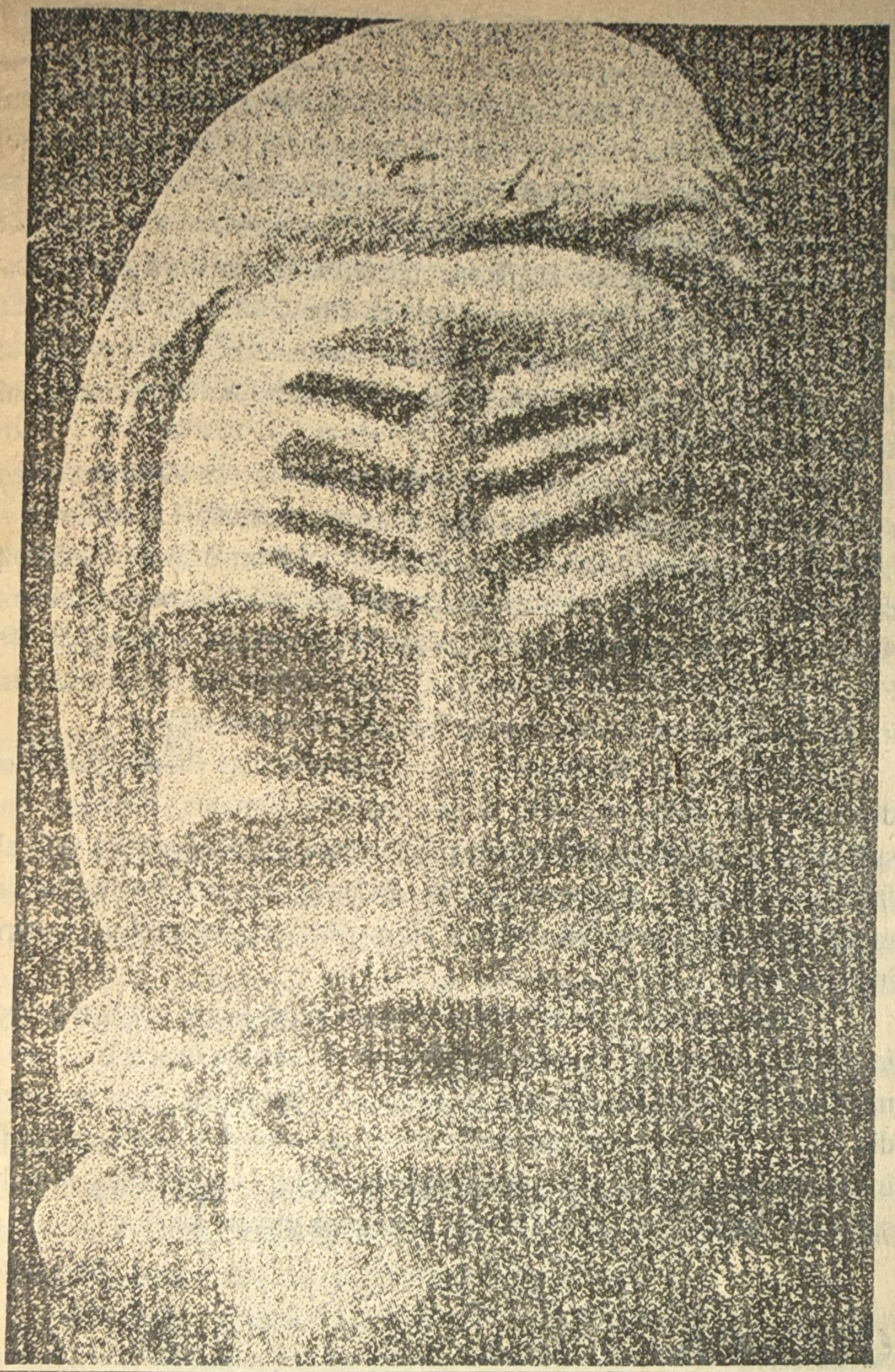

Când, în miezul nopții, cununat cu nimb.
Fulgere aruncă sus, de pe Olimp.

Când, pentru iobagi, nu mai licărea nici un luceafăr, atunci numai , în ochii lui Horia străfulgerau lumini de mântuire. Chemările mari s-au

sălășluit în sufletul lui, cum s-au sălășluit filoanele comorilor în pământul pietros. Și mari trebuie să fi fost puterile care s-au încrucișat peste destinul lui, să-i fanatizeze viața, dacă măreția conducătorului s-a imprimat în mișcările și trăsăturile lui și se făcea simțită, răscolitor, în vorba și privirile lui. Stăpânea mulțimea, cum stăpânesc vulturii înălțimile. Când gloata a fost copleșită de îndoială și ezitare era destul ca cineva să strige: "OAMENI, VINE ȘI HORIA", pentru ca o sută să se năpustească contra o mie; ca dezarmații să șuiere în fața săbiilor și a pușilor și să nu se mai oprească până nu li se oprea sângele în vine.

El a avut conștiința cadrului cosmic în care a viețuit cu semenii săi și a trăit dramatic chinul răbdărilor supuse la toate încercările și umilirile. A trăit numai pentru mulțime prin sufletul căreia a crescut atât de urias sub bolți de cer românesc și s-a înrădă cinat atât de întins și adânc peste pământul Ardealului, încât Ungurimea speriată se alarma singură, vestind, că: "ÎN FIECARE SAT EXISTĂ UN HORIA".Taina ursitei sale l-a crescut urias în sufletul iobagilor și peste liniștea domnilor de neam străin!

Destinul tragic l-a stăpânit, cum a stăpânit viața Prometeilor. Dar, deșitoate i-au fost potrivnice, el și-a ispășit chemarea, îndurând mut suferințele din zilele de frământare, până în cele mai năpraznice torturi ale frângerii. De aceea, oricine ar vrea să afle însușirile pure ale aleșilor din mulțime, ar trebui să le caute în acest Horia, în care toate au rămas ca tăria încremenirilor.

Sufletul lui nu a stăpânit numai vremea de atunci, ci stăpânește încă în cântec și în poveste. Odată și-a găsit și un răzbunător, în acel trist rege al munților, care izbindu-se de aceeași minciună s-a prăbușit jalnic în negura din el și de atunci n-a mai vrut nimic, decât - în semn de preaslăvire - să fie înmormântat la Țebea, să i se deslege țărâna acolo, la rădăcinile gorunului sub care Horia a jurat cândva pentru mântuirea gloatei iobăgești.

CLOȘCA

Numele adevărat al aceluia care a rămas poreclit Closca este Ion Oargă. Țăran mai înstărit. Originar din Cărpenișul apropiat de Abrud și Câmpeni. În timpul răscoalei a avut 37 de ani. A fost cel mai nedespărțit prieten al lui Horia.

Documentele vremii îl prezintă ca om de statură mică, îndesat, bine făcut; fața plină, brunetă și mai mult rotundă; părul castaniu închis; mustața brună, roșiatică; vorbește peltic; umblă și stă drept; poartă cojoc scurt cu lâna în afară. A fost căsătorit. Pe nevastă-sa o chema Marina. N-a avut copii.

În răscoală e unul din cei doi vice-căpitani principali. Lui i se atribuie armistițiul de la Tibru, încheiat cu vice-colonelul Schultz, fără ca să se consfătuiască cu Horia. Armistițiul acela a hotărît soarta revoluției și, pentru marea greșeală, Cloșca putea fi șters din conștiința posterității. Dra așa de mare a fost sufletul și nevinovăția aceluia care a greșit, încât cu toată nefericirea care a urmat, nimeni și nicicând n-a ezitat să-l pună alături de Horia. Marea și oarba lui credință care l-a purtat alăturea de "crăișor", pe drumurile din țară spre Viena, până la frângerea din cea mai năpraznică moarte, a rămas ca o flacără sfântă și pură, pentru care, cine știe când se va găsi cineva în stare să o cânte cu accente atât de mărețe, cum a fost trăită.

CRIȘAN

Numele lui adevărat era Marcu Giurgiu, stabilit tot în Cărpeniș, însă de origine din comuna Vaca dinspre Crișana, de unde a primit și numele de Crișan. Avea 52 de ani și în tinerețea lui a fost soldat. Din actele procesului reiese că a fost căsătorit și avea și el un fecior, Ion; dar nu se știe nimic nici despre fecior, nici despre nevastă.

Se știe că a fost "un țăran înflăcărat, rezolut, sever și superb, cu un exterior frumos și impunător ". Un țăran oțelit de muncă și bronzat de arșiță, măreț ca o stâncă.

Crișan, uriașul sălbatic, aspru și mândru, cu pumnul ca trăznetul a fost deslănțuitorul și zbiciul de foc al răscoalei. Stufos în plete și patimi, a domnit câteva zile peste Ardeal ca un crai de codru și munte.

Moartea lui e tainică. Se zice că s-ar fi spânzurat în închisoare cu nojița de la opincă. Nedumerirea stăruie, dar taina încă nu a fost spulberată.

***

Pe lângă acești căpitani principali, s-a spus și s-a scris că n-ar fi străini de mișcarea lor nici câțiva "frați de cruce", iar pentru răspândirea ordinelor și conducerea mulțimii, a mai fost un însemnat număr de căpitani ori căprari.

Mulți dintre ei au fost oameni de mare curaj și isteține și au avut același sfârșit ca și capii principali.

***

Răzbunarea și-a ales oameni aspri ca furtuna din vremurile grele. Și capii aceștia s-au ridicat cu toate satele peste obida vremii.

Ei au fost prototipul OMULUI ROMÂN, în care sunt temeliile clasei noastre plugărești și ciobănești, cu energiile de ieri și de mâine. Ei au vrut ce-au vrut și vreau umiliții stăpânirii străine și sclavii pământului de totdeauna. Duhul lor a fost în toate accentele și pasiunile celor care au cerut pământ ori dreptate. De aceea și azi îi visează ceasurile nădejdilor.

HORIA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN SUNT: CREDINȚA, LEGĂTURA CU GLIA ȘI FORȚA AMENINȚĂTOARE. TOȚI TREI AU TRĂIT PENTRU ÎMPLINIREA DESTINULUI ROMÂNESC. TOȚI TREI SUNT FEȚELE SIMBOLICE ALE UNUIA ȘI ACELUIAȘ ȚĂRAN ROMÂN DE TOTDEAUNA.

Mădularele lor s-au frânt înfiorător, ca să se audă peste vreme, și sângele lor a curs arzător în pământul Albei-Iulii, ca să se simtă picurat aprins în conștiința românească de-a pururi.

PATIMILE

"Cei ce zic că sunt aleșii tăi cresc în bogăție și în boierie și ție ți-e frig și copiilor tăi foame!... Ei fac legi, dar nu pentru dânșii ci împotriva ta"...

"Suntem pribegi în coliba părintească... și străini în pământul nostru de naștere!

Dar în câmpie crește o floare pentru popoarele chinuite... NĂDEJDEA!"

(Cântarea României),

Secole de-a rândul, pentru Valahii din zănoagele Daciei nu maiveghea nici o cruce și nici o balanță a dreptății pe nici un amvon de tribunal. Secole în șir, bătrânul Zamolxe, al cărui duh le-a mai rămas în sânge și-n lumina din ochi, nu și-a mai făcut simțită ocrotirea și nici cerul, spre care își făceau acum cruce și spre care ridicau troițe sau biserici din lemn, umile și pure ca rugăciunea de rob, nu a fost mai îndurător. Dar, prin anii împărătesei Maria Tereza și a fiului ei Iosif, torturile s-au înăsprit ca-n Vinerile Patimilor. Cuțitele destinului au ajuns la os și s-a umplut încă un pahar cu veninul barbariilor.

Începute cu multă vreme înainte, - de pe când un fulgerător tumult românesc cu nădejdi într-un prinț luceafăr venit de peste munte și apus în câmpia Turdei a vrut să pedepsească cu măcel blestămăția asupritorilor de secole, - torturile s-au ținut lanț. Astfel încât însuși cancelarul Transilvaniei, Wolfgang Bethlen, fără ca să-și deie seama, a fixat în istoric un stigmat al poporului său, scriind că: "NICIODATĂ FURCILE, TEMNIȚELE, SECURILE, CÂRLIGELE, ȘTREANGURILE ȘI COLȚURILE STÂNCILOR N-AU OMORÎT MAI MULȚI RĂZVRĂTIȚI CA ROMÂNI".

Și ororile se desfășurau ca în sălbăticia unei împărății lugubre. Peste nici o conștiință nu mai stăpânea ochiul mustrării. Nimeni nu se temea de mustrări și nimeni nu putea impune o făclie în nopțile Ardealului.

Pe drumurile Aradului, ale Năsăudului și ale Zărandului spânzurătorile încărcate sau pustii, vegheau orizonturile ca spaimă și "justiție".

În anul 1768, când Iosif, fiul împărătesei Maria Tereza, a fost la Arad să inspecteze lucrările cetății, s-a simțit cuprins de groază, când, de-a lungul Mureșului, a fost nevoit să treacă pe sub furci în care se legănau bătute de vânt trupurile câtorva Români executați zilele acelea. Iar, când principele, adânc consternat, a cerut informațiuni, i s-a răspuns foarte inocent că la judecătoria județeană din Arad sunt 60-70 asemenea condamnări în fiecare pătrar de an! Și acest document trist nu l-a înregistrat un român, ci însuși istoricul maghiar Marky!

Iar în Mai 1773, cu câteva zile înainte de călătoria oficială a lui Iosif al doilea - ca împărat, - prin întreaga Transilvanie, Maria Tereza care cunoștea impresionabilitatea fiului ei, făcea atent guvernul din Sibiu printr-un ordin că, înainte de sosirea împăratului: "SĂ SE CUREȚE DRUMURILE PUBLICE DE CADAVRELE OAMENILOR EXECUTAȚI CU ȘTREANGUL, CU ROATA ȘI CU ȚEAPA, CE STAU EXPUSE PE LÂNGĂ DRUMURI SPRE OROAREA ȘI AVERSIUNEA CĂLĂTORILOR".

Dacă însăși MariaTereza a fost silită să dea acest ordin, atunci nu mai e nevoie de detalii pentru ca închipuirea să fixeze pădurile de furci și țepe înfipte în pământul Transilvaniei pentru stingerea Românimii și să simtă trosnetul roților ce au frânt mădulare românești.

În timp ce la Viena și prin castelele conților se alintă fericirea în sonatele lui Mozart și Haydn, în cătunele iobagilor și peste tot Ardealul șuieră vântul celei mai năpraznice simfonii a spânzurătorilor.

Împăratul umanitarist venea din orașul Dunării albastre, cu romantica vrajă de vis și, aici, nu găsea decât haitele foamei și ale chinurilor ce-și blestemau ceasul nașterii și pântecele mamei; aici nu găsea decât robi denaturați de groază ce așteptau ziua, în care să ajungă cadavre bălăngănite în urletul vântului.

Nu, o viață ca aceea nu mai era viață, ci agonie.

Credința valahilor era prigonită ca idolatrie; dacă iobagii cereau libertate, primeau streang; dacă cereau pită, primeau piatră.

PENTRU CREDINȚĂ: după anul 1763, când generalul Bukow și episcopul Aron s-au dus în Bistrița să câștige catolici, bătrânul Tănase Tudoran de 114 ani a fost tras pe roată, iar fiul său Pintea cu Tudor Cătană au fost spânzurați, în timp ce pe mulți i-au bătut cu vergeaua ori cu bâta, iar altora le-au tăiat capul. Și aceasta numai pentru că înalții n-au fost primiți bine și au întâmpinat rezistență.

PENTRU LIBERTATE ȘI DREPTATE: în anul 1778, Petre Nicola a fost bătut ca un tâlhar la trei hotare; Todor Jungă și Cristea Todea au răbdat până la leșin 25 de bastoane, iar Vasile Pașcă, Vasile Bide, Todor Nicola au răbdat până la sânge 12 vergi și Găvrilă Todea, bătrânul de 80 de ani, după înfrigurate zvârcoliri de câteva zile, a murit de aceeași bătaie. Acestea pentru că, într-o deputațiune din Râul-Mare, au înrdăznit să meargă la Sibiu.

PENTRU PITĂ: în 1783, Forul domenial din Zlatna a condamnat 23 de primari și jurați din Munții Abrudului, care prin tumultul de la Câmpeni au vrut să păstreze iobăgimii ultima sursă de câștig și ultima bucătură. Dintre aceștia, George Buzgaru-Bunu cu alți 14 au primit de la 25 la 100 de bastoane și dela trei luni până la 2 ani închisoare; Petru Manciu din Râul-Mare, Simion Bostan, Andrieș Pascu din Câmpeni și Ursu Gomboș din Vidra, condamnați la moarte prin tortură; iar Dumitru Todea să fie frânt pe roată și corpul tăiat în bucăți să-i fie pus în țepele satelor din jur.

O, și dacă gura cu bale a unei stârpituri de nobil ar fi rămas căscată după sănătatea rumenă a unei țărănci, atunci, bărbatul sau tatăl putea să-și curme singur viața în rușine, ca să nu-i putrezească oasele în pivnițele stăpânului sau ca să nu-i fie schingiuit trupul sub arsuri, în timp ce nemeșul îi pângărea iubirea.

Dacă nu erau vite destule, atunci iobagul era bun la înhămat și jugurile erau potirvite pe gâturi de Valahi. Și torturile nu se deslănțuiau numai în unele părți,numai asupra unora din supuși, ci pretutindeni și peste fiecare colibă iobăgească; astfel încât, cu toată teama de urmări, când a trecut împăratul prin părțile acelea a trebuit să primească un număr de 19.000 de jalbe.

În case, pe brazde, în codru și în fundul minelor, numai tortură și muncă zadarnică, sub care Horia și-a înaintat minunata lui jalbă:

Mărite împărate!
"Împărțirea săptămânii :
Patru zile de robot;
A cincea la pescărit;
A șasea la vânătoare;
Și toate acestea laolaltă,
numai pe seama domnului.
A șaptea zi, doară-i a lui Dumnezeu!
Apoi judecă prea drepte

Împărate cu ce o să ne mai
plătim și noi de bir și
de toate acelea dări!"

Cu toate acestea, birul trebuia să curgă și dijma trebuia dusă pe drum lung de 6-10 zile până la casa administratorului sau la ușa "înălțatului" grof.

Dacă murea un Român, casa și puținul lui pământ era luat de stăpânul nesătul, iar nevasta și copiii rămași se puteau stinge de foame și puteau degera de frig - teamă de Dumnezeu nu era și milă nici atât. Era o trudă fără soare, în care nu mai puteau înmuguri bucuriile și dragostea de viață. Și fiorii barbariilor s-au întețit mereu, astfel încât chiar cu câteva ceasuri înainte de izbucnirea răscoalei, Ungurii, - care îl căutau pe Horia - au chinuit îngroziton în Lunca Gugheștilor pe țăranii Bogătea și Ghigu, arzându-le tălpile cu vătraiul aprins.

CINE ȘTIE ÎNSĂ CÂTE SE VOR MAI FI PETRECUT, CĂCI SUFERINȚELE NOASTRE NU AU AVUT CRONICARI ȘI CĂLĂII N-AU SCRIS EPITAFURI.

Dar scrâșnetul durerilor nu s-a oprit în margine de sat, ci a pătruns peste tot și a răscolit peste tot. Astfel viața nu mai avea nici un rost. Teama de moarte a pierit.DOAR FLĂCĂRILE MISTUITOARE ÎNTÂRZIAU SĂ CÂNTE TROPARUL ÎNVIERII...

200000 Preoți Voiși în Rusia evlavie

DE LA ANA LA CAIAFA

Dacă în ultimii ani ai împărătesei Maria Terezia și în primii ani de domnie ai lui Iosif al II-lea, durerile erau mari, răbdările parcă voiau să fie și mai mari.

Și-apoi după ce, la 1773, au văzut minunea, că împăratul aievea a mângâiat cu mâna lui moale, obrajii de iobag, aspri ca iasca, și a intrat în colibele lor "în cari nici câinii prea înălțatului n-ar fi stat", se dusese vestea despre bunătatea noului stăpân; așa că o luminiță de nădejdi a început să pâlpâiască în sufletul acelora pe care i-a uitat norocul, împărăția și Dumnezeu... Știau ei, nefericiții iobagi, că niciodată somnul nobililor din culcușul moale nu a fost turburat de groaza că viața va fi plătită, va fi răsplătită cu viață din belșug... știau ei, că nici un sfat și nici un ordin nu îndreaptă înrăirea stăpânilor, știau, dar au voit să mai încerce.

Toți au auzit, că multe ordine împărătești au fost nesocotite de Unguri, care știau că ochii împăratului nu pătrund până în pivnițele lor, dar iobagii din Zărand tot voiau să mai încerce. Dacă nu pentru altceva, atunci cel puțin să-i arate împăratului că ei nu sunt răi; că ei, până la zăplazul răbdărilor, încearcă toate căile...

Așa s-au pornit prin sate să adune bani și jalbe, să trimită om la împăratul. Și cei flămânzi și goi au găsit o letcaie pentru pita alesilor, porniți pe drum de luni de zile ca și solii din basm.

Iscusiți purtători de vorbă și jeluire s-au găsit câțiva ce s-ar fi dus atunci și până la marginea pământului pentru un pic de dreptate. Printre aceștia însă cel mai de seamă era Ursu Nicola, zis Horia, care, în dragostea lui pentru semeni, nu mai era om de rând, ci un trimis pentru ceasurile răscumpărărilor. În plinirea destinului ursit peste viața lui, Horia acela, avea neam în loc de familie și zbateri în loc de zile liniștite. Horitorul din Albac, a cărui faimă

în tinerețe a străbătut comitatul, acum a devenit convertitul unor chemări istorice care i-au mărit faima peste toată vremea. El a bătătorit drumurile spre Viena, el a purtat prima dată, în lumea mare, opinca și durerea românească.

În 1779, Horia, însoțit de Cloșca, Dumitru Todea și Gavrilă Onu, a făcut prima călătorie - ostenitoare și ascunsă - pe lungile și păzitele drumuri spre Viena. După aceasta, zeci de bătăi în porțile domnilor de acasă să vadă ce s-a ales din ordinele împăratului. Zadarnic! În loc de îndreptare a urmat pedepsirea celor ce căutau dreptate.

În 1780, Horia, Cloșca, Gavrilă Onu și Crista Nicola merg din nou la Viena; apoi pe aceleași drumuri își încearcă iar norocul. Sfârșitul a fost același.

În 1782, prin Martie - Aprilie, Horia merge încă odată la palatul împăratului, de data asta însoțit de Cloșca, de Simion Todea, vărul lui, Dumitru și popa Dumitru din Certeje. Dar ajunși acasă, de la aceiași stăpâni nu puteau primi alt rezultat.

Și între 1783-84, Horia, ca să-și piardă ultima nădejde și să se lase pradă îndemnurilor lăuntrice sub care avea să transfigureze destinul românesc, vrea să mai vadă pentru cea din urmă dată Viena și să știe ce-i mai poate spune împăratul.

Între timp, Cloșca și alți frați de cruce s-au adunat la guvernatorul din Sibiu să vadă ce-i cu ordinele pentru cercetarea și eliberarea tulburătorilor de la Câmpeni. Li s-a spus să vie peste două săptămâni, apoi peste alte două săptămâni și după ce au ajuns a treia oară, în loc de rezultat, au fost trimiși la Alba-Iulia și Galda, ca de aici să fie amînați de alte trei ori ca și după aceea, în loc de dreptate, să capete bătaie.

Deci au fost odată la Viena; au fost a doua oară la Viena, au mai fost odată și încă odată și, după toate patru drumurile până în orașul împăratului, alte zeci de drumuri până la guvernul din Sibiu și la Alba-Iulia ori la prefecți și la curtea domnilor de pământ, - ȘI DUPĂ TOATE ACESTEA N-AU SIMȚIT DECÂT NUMAI TICĂLOȘIA PURTĂRII DE LA "ANA LA CAIAFA".

Aceasta însă i-a făcut să înțeleagă că toate căile blânde sunt zadarnice. Toate îndrumările au fost mincinoase. Nimeni nu s-a înspăimântat de bătaia celui din urmă ceas al răbdărilor.

Nu-i nimic, căci nu este plată fără răsplată și nici împilare fără revoltă.

DOSPEA RĂZVRĂTIREA

Când toate căile acelora care au bătut în porțile domnilor și au bătătorit drumurile Vienei, s-au împotmolit în minciună și amânări, nădejdile au devenit deznădejdi. Lacrimile și sudorile au curs cât au curs, dar de-acum n-au mai rămas decât pumnii încleștați, ce vor rămâne așa până la moarte. În vine s-au aprins îndemnuri și acolo în colibele din munte, pierdute sub steaua robilor, a început să dospească răzvrătirea.

Atunci, legea talionului a devenit ispititoare și dreptatea se indica singură numai în pulberea din flintă, în vârfurile furcilor și pe tăișurile de coase și topoare, care aveau să despice chiar și tăria încăpățânărilor dintre coarnele destinului. Vorbele: "dinte pentru dinte", "ochi pentru ochi", s-au sălășluit în sufletele Valahilor ca-n sufletele marilor răzbunători.

În acest duh de răzvrătire, împăratul - care-și avea socotelile lui - a dat, prin luna August 1784, un ordin pentru înarmarea Românilor prin conscripțiile militare.

Ordinul împărătesc a venit ca vântul în flăcări. Sărăcia a început să se izbească de îmbuibare și asupriți, de stăpânire, națiа lor să înfrunte națiа asupritilor, credința lor batjocorită să-i întărească împotriva păgânilor. Și cum apar în orizonturi semnele vestitoare de furtună; așa începeau săscapere ocările grele. Obrazurile nobilimii ungurești aveau de acum să suporte imputările aspre ale iobagilor, care voiau să aprindă focuri.

Credința și gândurile supușilor au început să fie strigate atât de îndrăznet și fulgerător, încât nobilimea și privilegiații desobișnuiți de griji, s-au văzut înspăimântați prin surprindere.

... "ȚARA ASTA E ȚARA NOASTRĂ, A VOASTRĂ E ȚARA UNGUREASCĂ ȘI ÎN SCURTĂ VREME VĂ ȘI SCOATEM NOI DE AICI." Cuvintele acestea, ale unui țăran din Gârbău au răzbubuit ca o detunătură buimăcitoare peste siguranța stăpânilor. Dar n-au avut timp să-i pătrundă tâlcul și să se desmeticească până când din alte părți "îndrăzneala" se întețea.

... "VOM CERCA NOI ȘI ALTA, CĂ PÂNĂ NU VOM SPERIA PE DOMNI N-O FI BINE DE NOI"... Multă nobilime a crezut că gura a devenit mai mare decât teama, dar nu-i decât zvârcolire de nație muribundă.

Însă, de-o vreme nobilii găseau dimineața în porți sau ferestre niște scrisori în care printre alte multe amenințări puteau citi următoarele: "DARĂ NU VEDEȚI, BATĂ-VĂ SFÂNTA CRUCE, CĂ TOATE LIMBILE PE URMA CREȘTINILOR VĂ HRĂNIȚI"... "ȘI SĂ ȘTII DUMNEATA CĂ ACUM TE-AȘ FI UCIS DE N-AI FI AJUNS TU ZIUA DUMINICII, DARĂ MI-A FOST CĂ MI-I FI AUZIT CUVINTELE MELE. DARĂ IACĂ VĂ SPUI ÎNCETAȚI DE A PEDEPSI CREDINCIOȘII, NICI O VORBĂ REA SĂ NU FIE ASUPRA LOR, NU NUMAI ȚIE ZIC CI LA TOȚI DOMNII"...

Teama a străbătut prin șira spinării și îngrijorarea a început să se înstăpânească peste tot.

..."ACUM S-A IVIT STEAUA ROMÂNILOR, UNGURII SĂ SE DUCĂ ÎN SCIȚIA, CĂ ROMÂNII SUNT MAI VECHI ÎN ȚARĂ." Așa strigă în auzul tuturor un iobag din Turda.

În comuna Tău un țăran îi spune, în față, nemeșului: "TACI UNGURULE, CĂ TOATĂ DOMNIA VOASTRĂ A TRECUT. UNGURUL SĂ MEARGĂ ÎN ȚARA LUI".

Aceia care n-au știut ce-i teama și grija, simțeau pretutindeni pulberea răzmeriții. Orice vorbă, orice mișcare provoacă izbucniri.

..."ACUM AȚI GĂTAT-O ȘI VOI UNGURILOR, VI SE IAU MOȘTENIRILE ȘI NI LE DAU NOUĂ, IAR PESTE CINCISPREZECE ZILE CĂPĂTĂM ȘI ARME ȘI ATUNCI VĂ TĂIEM PE TOȚI UNGURII".

..." DUPĂ SÂN-MIHAI CĂPĂTĂM ARME ȘI-APOI NICI O ZI MAI MULT NU FACEM SLUJBE, DAR SĂ CĂPĂTĂM ODATĂ ARME CA APOI TĂIEM CAPETELE UNGURILOR CA NAPII".

În astfel de amenințări își trădează nerăbdarea țăranul Iosif Buda din Ilia și Ion Lupaș din Săcămaș.

- Sub creșterea acestor semne grele s-a dus curajul omenesc, s-a dus și îngrijorarea și a venit spaima. În fantezia celor exaltați de torturi, iobagii creșteau ca niște năluci și în conștiința administratorilor unguri și evrei s-au înfipt privirile piezișe ale despuiaților. Nobilii, în puhavitatea lor de înbuibați, nici când nu s-au văzut mai umiliți de vigoarea valahă ce se ridica amenințătoare, ca în zilele acelea, când nu se mai simțeau stăpâni. În liniștea

de peste zi și din somn, frica îi izbea în burtă cu piciorul, văd iobagi uriași care îi izbesc în burtă cu piciorul, îi trântesc cu o palmă la pământ sau îi zgâltâie de beregată.

Spaima i-a făcut să halucineze și încercau, disperați, să zădărnicească înarmarea românilor; ceea ce, cu plângeri la împăratul, au și izbutit. Dar, au arătat căacelași împărat a dat mereu sfaturi și ordine pe care ei, maghiarii, le-au nesocotit fără a se gândi că odată și iobagii valahi vor nesocoti toate ordinele. Și astfel, atunci când li s-au publicat ordinele guvernului pentru contramandarea conscrierii militare, țăranul Mihaiu Breteanu, din Ostrov, a strigat la 20 Septembrie 1784, în târgul Sântă-Mării: "NOUĂ NE PLAC PORUNCILE ÎNĂLȚATULUI ÎMPĂRAT ȘI VOIM SĂ LE URMĂM PÂNĂ LA CEA DIN URMĂ PICĂTURĂ DE SÂNGE, DAR FIINDCĂ DOMNII NU ASCULTĂ DE PORUNCILE ÎMPĂRATULUI, NICI NOI NU NE PUTEM ȚINE DE ELE".

Nobilii nu se așteptau la asemenea răspunsuri și credeau că ordinele vor potoli Valahimea. Însă țăranii din Zărand când văd că li se refuză înarmarea, strigă în piața Bradului: "CĂ DÂNȘII SE VOR DUCE LA VICE-COLONELUL KARP ÎN HAȚEG, FIINDCĂ LE-A PROMIS CĂ PESTE 8 ZILE LE DĂ ARME, VOR SCOATE PE KARP DIN CASĂ AFARĂ ȘI-L VOR UCIDE, APOI VOR MERGE LA SIBIU ȘI VOR CERE ARME DE LA COMANDA GENERALĂ ȘI DACĂ NU VOR CĂPĂTA ARME NICI DE ACOLO, SE VOR DUCE LA ÎMPĂRATUL IOSIF AL II-LEA ÎN VIENA ȘI, DACĂ NU VOR DOBÂNDI ARME NICI DE LA ÎMPĂRAT, ATUNCI NAȚIUNEA ROMÂNEASCĂ VA ÎNCEPE SĂ LUCREZE ȘI ALTMINTEREA, ROMÂNII SE VOR ELIBERA SINGURI ȘI VOR DA DE LUCRU ȘI ÎMPĂRATULUI".

Ba mai mult, unii țărani, ca cei din Silvașul de Jos, când aud de contramandare, spun în fața comisiunii că: "DACĂ ÎMPĂRATUL NU VOIEȘTE SĂ LE DEIE ARME, VOR CĂPĂTA EI DESTULE DE LA ALTE ÎMPĂRĂȚII".

Norocul a fost că cei mai mulți vedeau ordinele guvernului simple acte de amăgire, dar au fost și dintre aceia care de teama că nu vor primi arme se ridicau îndrăznet până și contra împăratului, strigând că: "DACĂ NU LI SE DĂ ARME ÎȘI VOR CĂUTA ȘI ALT ÎMPĂRAT".

Odată pornite șuvoaiele pierzaniei, nu mai puteau fi oprite, necum întoarse înapoi. Pentru cei cuprinși în torentul revoltelor pușca era libertatea și nici viața n-o mai voiau fără dezrobire, pe care o așteptau cum așteaptă flămândul pita și pământul ars de secetă, apa ploilor. Îi ardea jarul răzvrătirii și doar un vânt ușor trebuia să sufle ca jarul să devină flacără. De acum Dumnezeu îi aibă în pază și milă pe toți aceia care n-au avut milă de ei!

DETUNATA

În partea Abrudului dinspre Zlatna și Bălgrad, într-o vale, pe margine de drum, era răstignit un Christ încrestat în lemnul uneia din miile de cruci prin care robii de totdeauna imploră ocrotirea cerurilor. Christul, a doua oară schingiuit de o mână de țăran, aspră și înjunghiată de dureri, așa cum era crestat, păgân, părea chinuit de răscolitorii fiori ai durerilor valahe. Pe prăseaua cuțitului ce a tăiat lemnul Christului, martirizat pe crucile înfipte în pământul tuturor răscrucilor de drumuri, au apăsat chinurile tuturor golgotelor iobăgești.

Suferințele umilințelor din partea locului, au devenit transfigurătoare și mâna vreunui ciubărar și făcător de fluiere a cioplit un simbol al pătimirilor, schingiuit în tortură, peste care parcă nu mai veghea nici ochiul Dumnezeirii. Era un Christ strâmbat de durerea tuturor nefericiților din cătunele Zărandului. Era un Christ născut din vâlvătaia îndurărilor românești, care, țintuite în ruginitele piroane ale ultimei răbdări, așteptau prăvălirea în morminte pentru suprema înviere.

Acolo, lângă troița pe care chinul și durerea - cu elanuri primitive - a răstignit supremul chip de mângâiere, pentru acei ce așteptau să se prăbușească catapeteasma istoriei, era un loc de popas, la care - odată - doi călători și-au luminat calea faptelor și a izbăvirii.

Într-o zi din primăvara anului 1784, Horia, atunci întors din ultima sa pribegie în orașul împăratului - însoțit de Crișan, mergea spre Bălgrad să vadă ce e cu "conscripțiunea militară", în care și-au pus ultimele nădejdi. Ajunși la troița ce nu mai era un simbol creștin, ci un semn al destinului lor, s-au abătut spre cătunele Buciumenilor, pentru a-l anunța pe Ionuț Dandea să meargă, în Musca, la David Onu Surdu, cu care să vie împreună pentru sfat în marginea pădurii din Bălgrad.

În ziua aceea a fost o beție de soare și moleșeală ce prevestea ploaie spumoasă. Horia era mai muncit de gânduri ca oricând și deși era cu fratele lui de cruce, pe tot drumul de la Albac, Câmpeni, Cărpiniș, Roșia, Abrud, frământările lui au luat de puține ori grai. Și dacă vorbea câteodată, o făcea

numai pentru ca George Marcu, Crișanul, să nu fie muncit de tainele ce-i stăpâneau sufletul, după acea ultimă și întunecată călătorie la Viena. Cine știe ce urzeli s-au petrecut în tainițele sufletului și ale gândurilor aceluia care nu mai era Ursu Nicula, horitorul din Albac, ci o misterioasă unealtă a destinului. Ochii lui, deși aveau altădată oglindiri de cer, acum - sub puterea frământărilor lăuntrice - păreau înspăimântătoare înflăcărări din noapte cu viziuni, în care pâlpâia o lumină ce nu puteai ști dacă e de luceafăr mântuitor din albăstrimi, sau reflex în adânc de prăpăstii. Nimeni nu putea ști, după cum el singur știa, cum vor sfârși ispititoarele lui planuri.

Dar n-au ajuns bine în cătunul Buciumenilor dinspre Detunata, când norii deveniseră încărcați și grei ca și gândurile celor doi răscolitori pe care îi purta destinul. Cerul de primăvară s-a înnegrit sub nori ca și sufletul sub presimțirile rele. Și ca după ce ai clipi de câteva ori, pleoapa norilor s-a și lăsat peste lumina de soare și tunetele - cărora la început li se putea asculta prelungirea - în curând s-au schimbat în detunături dese, ce n-au mai dat răgaz ecourilor să sfârșească.

Când au ajuns în casa lui Ionuț, un vânt câinos ridica praf și buruieni în rotocoale. Vitele cu muget speriat fugeau spre casă. Ghizdurile de la fântână și scânduri de pe acoperișe au fost smulse și izbite în garduri și de pământ.

După frățeasca primire în casa lui Ionuț, și-au făcut cruce bucuroși că au ajuns la adăpost și, după ce au schimbat câteva vorbe, robii nelegiuiților au devenit robii furiilor de afară, a căror dezlănțuire o priveau prin gratiile fără sticlă.

Era un vifor ce vâjâia prin pereții de humă și scânduri. Norocul a fost în dealurile din jur căci altfel și colibele oamenilor ar fi fost izbite la pământ. Ochii nu puteau urmări repeziciunea vijeliei. Clăile de fân și șoproanele vitelor făcute din crengi erau risipite și purtate de furtună. Copacii se zvârcoleau în rădăcini. Crengile trozneau ca în furii de pârjol. În spânzurătorile din marginea drumurilor șuiera vântul a pierzanie. Peste tot era vâltoare și cazană de prăpăd. Vai de viața oamenilor și a dobitoacelor care ajungeau în burghiul viforniței.

PRIN TORENTELE ACELEA PUSTIITOARE, NATURA SCUTURATĂ DE FURII PĂGÂNE, PARCĂ SE STRĂDUIA SĂ ARATE IOBAGILOR CALEA MÂNTUIRII.

Liniștea dinainte de furtună nu s-a mai putut sălășlui nici atât ca să se poată auzi vreun strigăt. Ca niște îndemnuri sălbatice fulgerele au început să spargă cutremurător bolțile întunecate ce s-au închis peste viața chinuită

din munții cei aspri. Și fâșia de lumină tăioasă și înspăimântătoare ce spinteca cerul se descărca cu vuiet în creierii munților. Atunci stâncile străfulgerate din bazaltul Detunatei se prăvăleau într-o prăbușire de apocalips. Din vârfuri de munte în adânc de prăpăstii era un hăuit și muget surd. Pietroaie și copaci se rostogoleau în hăuri. Era măreție și spaimă. Era jale și groază.

În sufltele celor doi adăpostiți în casa lui Dandea s-au cuibărit îndemnuri grele. Amândoi erau iobagi vânjoși și fiorii de afară le-au pătruns în sânge. În sânge s-au încins vâlvătăi și în toată ființa le ardea jarul chinurilor și al îndemnurilor. N-au vorbit nici atunci, dar li s-au pătruns gândurile în mutenie și CRIȘAN A ÎNCEPUT SĂ ÎNȚELEAGĂ FRĂMÂNTĂRILE CE ÎL CHINUIAU PE HORIA DUPĂ ULTIMA ÎNTOARCERE DIN VIENA. Răzvrătiții erau înfrățiți și mistuiți în coșmarul acelorași viziuni. Acum înțelegea Crișan toate planurile pentru care mergeau la Bălgrad după arme și ce aveau să facă dacă cineva li s-ar pune stăvilar în cale.

Ion Dandea - care se gândea că oare cum va bubui, în gurile de la Scărișoara, vuietul acela de furtună, ce sperie șoimii adăpostiți în piatră de codru și ce năpraznică va fi acolo detunătura fulgerelor, - a putut și el vedea că oaspeții lui nu mai știau dacă e furtună afară sau în sufletul lor. Ca să le abată gândurile, a deschis ușa să simtă că afară este liniște, dar a început revărsarea din ciuberele norilor.

Ploaia a ținut, deasă, două zile și trei nopți. Astfel că n-a fost chip să-și continuie drumul la Alba Iulia decât a treia zi. Dar planurile li s-au încurcat din nou, pentru că ei - care stăteau în casa lui Dandea, zidită în deal - au văzut numai crestele ude, nu știau ce se petrecuse în vale.

N-a început însă să se însenineze vremea și s-a pornit alarmă prin sat că apele sălbatice prăpădesc casele în vale. Zbiera mulțimea din cătun ca în iernele când se năpusteau cu furci după haitele de lupi. Din toate căsuțele acelea, care semănau mai mult a bîrloage, mulțime de oameni ososi, cu tărnăcoape și lopeți, s-a năpustit spre vale. Nimeni nu știa bine unde și ce s-a petrecut, dar, sub strigătele disperate, toți alergau mânați de instinctul conservării și de teama primejdiei. În șuvoiul acela de oameni pornit ca șuvoiul apelor și rostogolirea pietrelor din munte, a ajuns în vale și Dandea cu Horia și spătosul Crișan.

Dinspre Detunata se rostogolea furios, în spumă și mâl, apa ploilor ce părea răzvrătită în hârâituri de flăcări. Rupturi de stâncă și scorburi de copaci erau aruncate în salturi și nu-și puteau opri prăvălirea care, cu fiecare hop, se pornea tot mai amenințătoare, de credeai că le aruncă pământul.

Oamenii dejghebeau din greu văgăunile, ca să facă loc apelor ce veneau tot mai năpraznice, să nu cumva să treacă peste grădini în case. Și deodată s-au pomenit că printre pietre și apă coboară jivine sălbatice, îmblânzite de spaimă. Trebuie să se fi petrecut ceva grozav acolo în noaptea de codru și în pustiul de stânci!

Revărsarea a trecut prin grădini. Coșeri, scânduri, zdrențe și tot ce a fost în cale s-a pornit pe ape. O femeie ce vroia să-și prindă niște rufe luate de valuri s-a pomenit ametită de vuiet și zgomot și, dacă nu erau oameni în apropiere, s-ar fi dus cu rufe cu tot. Nimeni și nimic nu mai putea pune stăvilare ca prăpădul să nu se abată peste case. Se auzea răget de vite, țipet de păsări și de oameni. Era pierdere de cap și înspăimântare, de credeai că toți și toate se vor mistui în prăvălirea șuvoaielor. Cine apuca un copac se ținea disperat de el ca să nu-l atragă curentul de apă ce fura privirea... O căprioară, istovită de goană, a ajuns în vâltoare și, izbită de pietre, și-a sângerat viața pe cursul apei.

Un glas, pe care spaima de moarte l-a întărit grozav, a răzbătut prin vacarm îngăimând câteva strigăte care desigur vor fi fost semne de atenție și pază. Apele mugeau și se prăvăleau în cataracte. Apele gâlgâiau și scurmau pământ și rădăcini. Apele urlau... urlau a pustiire.

CINEVA A ÎNȚELES GRAIUL APELOR ȘI AL FURTUNII...

Fascinați de furia prăpădului, care ar fi fost în stare să scurme și morminte și lăcașuri de grofi, Horia și Crișan despărțiți de fratele din Bucium, pe cărările din coastă, au petrecut apele până la Abrud. Drumul era acum făgaș pentru puhoiul ce ducea cu sine tot ce întâlnea în zvârcolirea din cale. A dus și gardul de la sălașul ispanului Meltzer și butoaiele din curtea lui Sullyei și furcile din marginea Abrudului, în care sfîrșea răsuflarea tuturor Românilor ce uitau că sunt iobagi...

Și toate s-au scurs... toate s-au prăvălit în valea unde era Christosul muceniciei valahe. Din toate părțile pe acolo treceau apele învârtind în vârtej: spumă, scânduri și mortăciuni, rădăcini, mărul lupului, furcile pentru gâtul iobagilor și trupul unui om ce nu s-a putut apăra de prăpăd sau a vreunuia ce a fost gâtuit în furcile acelea, în care de mult va fi stat ca semn de groază pentru semenii săi. Și dacă nimeni n-a avut curajul să-l coboare în pământ, l-au coborît acum apele ce-l învârtesc în jurul crucii ca pe creștin în noaptea învierii.

Dar nu peste mult, liniștea coborî peste toate. Iar spre crucea uscată de ani și arșiță plescăiesc, tot mai stinse, limbile apei, care a astâmpărat setea pământului și a viețuitoarelor, dar nu-și putea potoli propria-i sete...

Când lumina de lună întindea umbra crucii, apele au intrat în albiile ce le poartă mereu; grofii au avut iarăși tihnă pentru belșug și ticăloșii; iobagii în întunericul nopții au mulțumit încă odată: Tatălui și Fiului și

Sfântului Duh pentru pâinea cea de toate zilele și pentru încă o zi de viață.

Numai aceiasi doi călători ce-și continuau drumul spre Alba Iulia SIMȚEAU CUM ZVÂCNETUL DIN VINE LE GRĂIEȘTE CĂ A FOST GROZAVĂ FURIA APEI, DAR MAI GROZAVĂ VA FI FURIA SÂNGELUI.

S-AU RUPT ZĂGAZURILE

În noaptea de 1 Noiembrie 1784, la ceasurile când somnul a astupat și gura dulăilor, dinspre satul Curechiu s-a auzit speriat dangăt de clopot... Câteva detunături de pușcă în noapte și dintr-o dată tulnicele au început să sune a primejdie. Lume buimăcită s-a pomenit din somn. Oameni cu făclii din rășină de brad au apărut în întuneric. Și sub îndemnul presimțirilor, de la casă la casă, din munte peste munte, se prelungea urletul tulnicelor, ca glasul sirenelor de groază.

Prin tăciunele nopții, trei călăreți în goană nebună, își luminau calea spintecând întunericul cu torțele. O clipă s-a auzit ropotul cailor mânați ca de furiile iadului... și noaptea i-a înghițit. S-a văzut apoi numai o dâră de lumină despărțită în marginea satului pe trei direcții și năpustită în zig-zag ca fâșia de fulger. Erau torțele ce arătau în noapte căile celor trei călăreți.

Ce s-a întâmplat?

Cu o zi înainte, 600 de Români s-au adunat în taină la biserica din Mesteacăn. Aici căpitanul Crișan le-a arătat o cruce cu chipul împăratului, o poruncă a lui Horia și au hotărît plecarea după arme la Alba Iulia. În seara de 1 Noiembrie, câteva cete de țărani în frunte cu Crișan au ajuns în satul Curechiu, unde au rămas să poposească peste noapte și să aștepte acolo deputățiile și preoțimea din toate comunele. Oamenii s-au împrăștiat în liniște să doarmă pe la casele din sat. Unii și-au găsit sălaș prin șurile caselor, iar alții și-au așternut sumanele pe câmp. Toți așteptau liniștiți ziua de mâine, dar agenții Ungurilor nu și-au găsit astâmpăr ci au pătruns pe furiș în satul de popas, să prindă sau să împuște căpeteniile țăranilor.

Subprefecții Nalâci și Gál din Brad și Baia de Criș, împreună cu patru soldați și cu Petru Kara, și-au făcut de cap fără să-și dea seama că prin ticăloșia și imprudența lor, însângerează ziua pentru începutul celei mai năpraznice revoluții din istoria Ardealului.

De cu vreme gornicul Petru Kara a pândit mulțimea, să vadă unde va fi găzduit Crișan, și când i-a pierdut urma a ars trupul unui copil ca să-i spună unde doarme. Astfel, prin pândă și schingiuire, au aflat casa în care se adăpostea căpitanul cetelor și, împreună cu agenții, în mare tăcere, au vrut să-l surprindă în somn, ca să nu deștepte furia mulțimii. Gazda casei a prins de veste. Crișan a fost pomenit și silit să fugă. Soldații au tras foc după fugar. Cineva a tras colopotul bisericii. Și detunăturile, apoi glasul de clopot urmat de niște chiote de alarmă au pomenit mulțimea, care a năvălit spre adăpostul "căpitanului". Subprefecții, îngroziți de năvala țăranilor, au poruncit soldaților să tragă plumbi în mulțime. Dar ca fulgerul, au fost împrejmuiți de iobagi și cei doi subprefecți unguri, împreună cu gornicul, într-o clipă au fost făcuți una cu pământul, iar soldații dezarmați și bătuți.

Prăpădul a început. Dacă vor da înapoi, Crișan va fi arestat și pedepsit și ceata va rămâne fără cel mai vânjos conducător... Dacă vor mai încerca să-și continue drumul la Bălgrad, cine știe câte încercări de zădărnicire îi mai așteaptă... Din această răspântie unica scăpare a fost deslănțuirea revoluției. Încă la ceasurile acelea din noapte, Crișan a trimis vorbă lui Horia, lui Cloșca și lui Pavel Bocu din Vidra, iar ziua a spus poporului ce are de făcut.

Aceasta a fost întâmplarea din noaptea de 1 Noiembrie și cei trei călăreți erau trimișii lui Crișan.

Horia nu se aștepta la întorsătura aceea până în primăvară, când era timp mai potrivit și pe când oamenii s-ar mai fi putut înarma; dar dacă așa a fost să fie, atunci socotelile n-au decât să cadă sub voia întâmplărilor. Sau poate că ar fi amânat "Crăișorul" izbucnirea, dar el însuși a fost convins că și umblatul după arme era zadarnic, pentru că Ungurii au făcut ce au putut ca Românii să nu le capete. Și apoi, nu-i bine să scapi nici pornirea mulțimii care nu crește atunci când vrei, ci atunci când i-a sunat ceasul... Cu socoteala aceasta, ce altceva putea să spună Horia decât: "DACĂ-I AȘA, ATUNCI SĂ NE SLOBOZIM".

În câteva ceasuri, peste Munții Abrudului, prin satele Hunedoarei și Zărandului, au roit vestitorii de la om la om cu hotărîrea: "ÎN NUMELE ÎMPĂRATULUI".

Forfotul și chemarea buciumelor a început și creștea ca vuietul acela din vaduri. Pe vârfuri de munte s-au aprins focurile să vestească aceeași chemare și celor la care n-au pătruns crainicii și vuietul. Răsculații de atunci nu mai aveau în vârfuri de steaguri balauri cu șuierat de îndemnuri

înfiorătoare ca strămoșii lor Daci, dar focurile și tulnicul aveau aceeași vrajă de pierzanie. De pretutindeni, mulțime cu entuziasm delirant s-a pornit pe ducă, de credeai că de data aceea se prăvălesc toate pietroaiele din munte. Oamenii aceia zdraveni, pe care destinul i-a învrăjbit în măsura chinurilor și umilirilor îndurate, au uitat de griji, au părăsit case și s-au îndreptat, unii spre Brad, iar alții spre Câmpeni. Acolo nu mai erau oameni de numărat, ci roiuri și nu mulțime ce putea fi înfrânată, ci convulsiunile răbdărilor de veacuri, devenite nerăbdări. Și după cum n-ai fi putut stăvili prăvălirea apelor și bolovanilor din munte, așa nu puteai opri pornirea puhoiului acela, căruia - chemările de atunci - i-au deșteptat legi și măsuri din noaptea instinctelor.

Toți au pornit cu Dumnezeu în suflet căci așa au știut ei, că: Dumnezeu e acolo unde-i dreptatea. Au crezut și au jurat. În cete, sub crucea preoților și sabia căpitanilor, vor fi jurat toți ca și iobagii de pe moșia conților Bathyani: "NOI SUB CERUL SENIN, UNDE, CA ÎN TOT LOCUL, DOMNEȘTE PUTEREA LUI DUMNEZEU, ÎN TUNETE, ÎN FULGERE, ÎN PLOAIE, ÎN NEAUĂ ȘI ÎN GRINDINĂ, JURĂM PE DUMNEZEU CEL ÎN TREI FEȚE, PREA SFÂNT, DREPT ȘI ATOTPUTERNIC, PE TATĂL, PE FIUL ȘI PE DUHUL SFÂNT; PE SFÂNTA TREIME UNA ȘI NEDESPĂRȚITĂ, PE MAICA LUI IISUS CHRISTOS, PE TOȚI SFINȚII ȘI PE TOATĂ CEATA SFÂNTĂ A CERULUI, CĂ PÂNĂ VA MAI FI ÎN NOI O PICĂTURĂ DE SÂNGE NU NE VOM ABATE, PRIN NICI O RUGĂCIUNE, PRIN NICI UN SFAT, SAU AMENINȚARE, DE LA CELE CE AM HOTĂRÎT; NICI NU VOM TRĂDA PE VREUNUL DIN CONDUCĂTORI ȘI NICI NU VOM SUFERI SĂ SE FACĂ CEA MAI MICĂ VĂTĂMARE VREUNUIA DIN NOI, CI VOM PRIMI CU OCHI SENINI ȘI VOM MURI ȘI PIERI CU TOȚII ÎMPREUNĂ CA ADEVĂRAȚI FRAȚI DE CRUCE. DACĂ VREUNUL DIN NOI VA CĂLCA JURĂMÂNTUL ACESTA, SĂ FIE LIPSIT PENTRU TOTDEAUNA DE SÂNGELE SCUMP AL FIULUI LUI DUMNEZEU, CA ȘI CÂND PENTRU EL CHRISTOS NICICÂND NU AR FI SUFERIT; LEPRA, AMEȚEALA, BUBELE, PIATRA ȘI TOATE DURERILE ȘTIUTE ALE BOLILOR SĂ-L CUPRINDĂ DE-ODATĂ, COPIII ȘI NEPOȚII SĂ-L BLASTEME TOTDEAUNA; MUNȚII ȘI RÂPELE SĂ-L ACOPERE: MEMORIA LUI SĂ PIARĂ PENTRU TOTDEAUNA ȘI SĂ FIE EL BLESTEMAT, EL SĂ FIE LIPSIT DE BUNĂTĂȚILE DE VECI ȘI NICIODATĂ SĂ NU VADĂ IERUSALIMUL CERESC: SUFLETUL LUI SĂ FIE CHINUIT DE IADURI ȘI PUTERILE CERULUI ȘI A PĂMÂNTULUI SĂ-L STINGĂ ȘI NIMICEASCĂ".

Crișan, după ce în două zile a distrus Zărandul, prăpădind curțile nobilești din Criștior, Brad și Ribița, a venit în Munții Abrudului, să se întâlnească cu trupele lui Horia și Cloșca. Așa s-a făcut că în 4 Noiembrie trupele tuturor căpitanilor au fost în același loc, numit Păltinișul, din marginea comunei Blăjeni, unde au depus cu toții jurământul. De acolo o trupă plecă spre Abrud și tăbărî peste noapte în livezile din marginea satului, iar altă trupă a pornit spre Câmpeni, apoi spre Vidra și Albac. Se spune că în fruntea acestei trupe mergea un căpitan bătrân care striga cu zgomot mare: "CĂ PORUNCA LUI DUMNEZEU ȘI A ÎMPĂRATULUI ESTE SĂ STINGĂ TOȚI UNGURII DE ORICE RELIGIUNE SAU SĂ-I BOTEZE DIN NOU". Când trupa a ajuns la Câmpeni, însuși Horia spunea țăranilor: "CĂ DÂNSUL ARE PORUNCĂ DE LA ÎMPĂRATUL SĂ RĂSCOALE PE ȚĂRANI ÎN CONTRA DOMNILOR SĂI ȘI SĂ LE PRĂDEZE TOATE AVERILE PÂNĂ CE ACEȘTIA NU LE VOR COMUNICA REZOLUȚIUNILE ÎMPĂRĂTEȘTI". Le mai spunea că "ARMATA IMPERIALĂ VA FI CU EI ȘI CĂ ÎMPĂRATUL I-A DAT O CRUCE DE AUR DUPĂ CARE SOLDAȚII SĂ VADĂ VOINȚA SA". Atâta le-a mai trebuit celor pregătiți pentru orice.

***

După chemarea aceea chinuitor așteptată, jurământul le-a mărit pornirea; iar sub îndemnul năvalnic, patimile lăuntrice s-au transformat în flăcări ce-au încins pădurile. Și, după cum izbirea apelor mânioase produce curenți, așa frângerea răbdărilor umilite s-a schimbat în foc și în pârjol. Oamenii care au tras în juguri, oamenii care au răbdat biciuri și batjocură, oamenii tiranizați și flămânzi, semenii celor frânți pe roate, a celor sfârșiți în streanguri și țeapă, s-au simțit slobozi. Slobozi ca furtuna. Nici o frână, nici o teamă nu le-a mai stăvilit pornirea. Din iobagi au devenit domni: domni peste pământul lor și peste traiul lor...

Din câteși trei comitatele, s-au ridicat negurоși spre palatele și casele ungurești și răsuflarea lor de libertate a fost ca furia vârtejurilor. Peste tot era clocot de răsculare și hohot de plâns. Plângeau acei care până atunci nu știau decât să râdă și lăcrimau și iobagi de ciudă și ușurare.

Cinci zile de-a rândul, - ziua și noaptea - au ars păduri, mine, case și palate. Cinci zile de-a rândul putea să nu mai răsară nici soare, nici lună; putea să nu mai apară nici ziuă, nici noapte căci acolo era o singură zi și noapte, lungă, sub lumină de focuri și negură de fum. Scânteile au scăpărat la Curechi și Criștior, iar de-acolo s-au lățit în flăcări, ca peste întinderea de păcură ce nu se putea stinge. Și dacă Ungurimea nu se ascundea, nu erau

numai cinci zile de foc, ci erau și cinci zile de omor. Dar și așa puteau să vină corbii, căci hoituri erau destule.

Mulțime cu șumuioage de fân și pe paie, cu furci, cu coase, topoare și lănci, roia mereu și peste tot cu un avânt înflăcărat. Mânia se desfășura ca trăznetul în uraganul de flăcări ce se împleteau, se răsuceau, se zvârcoleau înghițite în neguri de fum, sau se prăbușeau la pământ cu vuietul zidurilor și grinzilor.

Erau ceasurile răzbunărilor în care se răscumpărau chinurile și umilirile. Era lichidarea după care se credea că va urma libertatea. Secole întregi asupritorii n-au cunoscut ce-i mila; nu s-au înduioșat de lacrimi; nu s-au înfiorat de schingiuiri; n-au vrut să știe de dreptate și de aceea au ajuns să trăiască valea plângerilor, în care parcă și Dumnezeu și-a întors fața de la ei. Spargeri, foc, botez, omoruri! Pe meleagurile acelea nu mai putea trăi decât cine lua prescure și țundră românească.

Cine a putut, s-a refugiat spre Deva, Cluj, Gherla, Bistrița, Oradea, Arad, Lugoj și Sibiu, iar cine nu, a rămas acolo să vadă judecata cea din urmă.

În Munții Abrudului nimeni n-a îndrăznit să mai intre până nu se va potoli pârjolul. Dinspre Ungaria și Banat s-au închis frontierele ca să nu pătrundă și acolo răzmerița. Vești se puteau afla numai de la fugarii ce mai scăpau cu viață, sau scrutându-se zarea să se vadă focurile, și urmărindu-se Crișul și Mureșul ca din prada apelor să înțeleagă ce s-a petrecut în țara iobăgimii.

Munții Apuseni erau o cetate enormă, cuprinsă în vâltoare de focuri. În liniștea nopții, tulnicele sunau surd cântecul acela ce uruia ca avalanșele flăcărilor. Limbi uriașe de foc se năpusteau spre cer ca aripi de păsări fantastice. La lumina lor, iobagii, care purtau cóase în loc de arme, păreau simbolurile morții a căror umbră creștea ca-n sufletul celor cuprinși de spaimă... PARCĂ MOARTEA A ÎMBRĂCAT STRAIE DE MOȚ ȘI STRĂJUIA CRESTELE MUNȚILOR.

NEGURILE

După primele zile, totul avea aspect de asalt fantastic. Din jar au ieșit scântei, din scântei pâlpâiri, din pâlpâiri flăcări, din flăcări vâlvătăi și din vâlvătăi răbufniri ca din guri de furnale îngrozitoare.

Sub această dezlănțuire halucinantă, 182 curți și uliți, din 61 de sate, s-au prefăcut în scrum și dărăpănare. Apele Mureșului și ale Crișului, umflate de pradă, se rostogoleau în valuri sătule, ducând spre Ungaria rămășițe peste care a trecut socoteala iobagilor și pârjolul focurilor. Parcă apele voiau să spele și urmele ungurești de pe pământul valah. Și puhoiul acela de iobagi, scăpat din jugurile și lanțurile stăpânirii străine și tirane, creștea mereu. Oameni de luni de zile ascunși prin codri, ca haiducii urmăriți de poterele stăpânirii, s-au slobozit în văi spre casele străinilor ca negurile din păduri. Voiau să-și facă ceasurile răspunderilor tot atât de grele ca și ceasurile suferințelor de veacuri. ȘTIAU EI CĂ NICICÂND NU VA PUTEA FI ÎNTRECUTĂ MĂSURA PATIMILOR, DAR DACĂ NU PUTEAU RĂSCUMPĂRA SECOLE DE UMILIRI, VOIAU CA MĂCAR CÂTEVA LUNI DE ÎNDURĂRI SĂ FIE RĂSPLĂTITE... Erau stăpâniți de îndemnurile transfigurării destinului românesc și voiau să schimbe fața vremii în zilele acelea.

Așa au ajuns în marginea Devei, Vineri, în 5 Noiembrie, iar Sâmbătă, în 6 Noiembrie, s-au hotărît să atace cetatea. Deva era reședința comitatului și în cetatea de acolo s-au refugiat aproape toții nobilii din Hunedoara. Ca să fie stăpâni pe comitat trebuiau să ocupe reședința și ca să scape de stăpânirea străină trebuiau să sfârșească cu nobilii care le-au scăpat acolo. Astfel voiau să treacă de la dezlănțuirea răscoalei, la scopul ei, căci până acum au întâlnit mai multe case goale, dar n-au scăpat de prea mulți tirani și n-au ajuns la posturile de stăpânire, din care cei puțini pot încurca urât socotelile celor mulți.

Dar când mulțimea de țărani a pătruns în suburbia orașului, soldații au tras foc peste capetele lor.

Cum, cătanele sunt contra lor? Se poate să țină soldații împărătești cu Ungurimea când și ei, iobagii, sunt cătane împărătești. Așa le-a spus Horia. Și Horia nu șăguiește! El le-a spus că împăratul vrea să stingă toată nobilimea și că nici un soldat nu va ridica pușca asupra iobagilor când aude că ei luptă din porunca împăratului... Totuși cătanele au tras foc. Oare cine a mințit? Horia sau Împăratul? Pentru Horia toți s-ar fi băgat în foc, că le-a spus numai adevărul, iar împăratul se zice că e prea bun și l-au văzut chiar ei că, atunci când a fost prin părțile acestea, a vorbit cu Românii ca un împărat din neamul lor și cu domnii n-a vrut să steie nici de vorbă... De bună seamă că soldații din Deva au fost înșelați de domni... Așa se gândeau țăranii când armata li s-a opus pentru prima dată.

Duminică, în 7 Noiembrie, o trupă de țărani, cam patru sute de oameni la număr, s-a hotărît să atace din nou orașul Deva. Au crezut că de această dată soldații nu se vor mai opune pentru că cineva le-a spus că vine și Horia. Fără multă băgare de seamă, pe la orele 11 s-au apropiat în partea de jos a orașului. Dar comandantul fortăreței, Pfeifer, cu toată trupa ce-i sta la dispoziție - 70 de grăniceri și 74 călăreți - fără nici o ezitare s-a repezit asupra mulțimii de țărani. Aceștia, cum nu aveau în mijlocul lor pe nici unul din principalii căpitani care atacau atunci Abrudul și Roșia și cum nu se așteptau la un foc în plin din partea soldaților, nu au căutat timpul potrivit atacului și nu s-au organizat să asalteze cetatea din toate părțile ca să divizeze trupa de apărare. Astfel că soldaților lui Pfeifer, bine înarmați, nu le-a fost greu să omoare 20 de țărani, să facă 56 de prizonieri și să alunge o mulțime ce avea numai bâte și furci.

Prima înfrângere!

Însă nu aceasta a nedumerit, ci atacul soldaților care de acuma se vedea bine că nu mai sunt de partea acelora care luptă "ÎN NUMELE ÎMPĂRATULUI". Piepturile însângerate i-au făcut să simtă înfiorător minciuna.

În alte părți răscoala creștea fără nici o piedică, dar în comitatul Hunedoarei au primit lovitura aceea neașteptată și neînțeleasă, care i-a oprit ca pe niște cerbi - din avânt - săgetați în pieptul încordat.

Ungurimea a prins pentru un moment curaj și interpretând mincinos un ordin împărătesc de judecare marțială - dacă va fi prins un oarecare Salis și complici de-ai acestuia - în pripă a condamnat la moarte cu paloșul pe cei 56 de țărani prizonieri. Și în zilele de 8 și 10 Noiembrie, 56 de nefericiți, vinovați sau nevinovați, au fost puși cu capul pe marginea unor gropi din

dosul cetății, lângă drumul ce duce la Dobra și, tăindu-li-se capul, au fost prăvăliți de-a valma în groapa comună.

Aceasta a fost îngrozitoarea operă a nobilimii sprijinită de soldați. Armata s-a schimbat. La început a fost părtinitoare cu Românii, apoi neutră și acum li se opune. S-a petrecut ceva la Viena?!...

Ce-o fi zis Horia când a aflat de schimbarea aceea, nu se știe. Dar răzmerița se întindea pretutindeni, prin fibrele sensibilității și arterele durerilor comune. Peste orice măsură de pază, focurile din Hunedoara, Abrud și Alba și-au întins flăcările ca șerpii prin văi, până în județele Arad, Cluj, Sibiu, iar în Bihor și Caraș începeau să troznească vreascurile. Și Horia era decis să pornească el însuși contra Devei cu toate armatele din apropiere; gata să stingă și soldații împăratului.

Cu această hotărîre, în 11 Noiembrie, Horia a trimis nobilimii comitatului Hunedoarei, ascunsă la Deva, un ultimatum sever la care cerea răspuns în trei zile. În ultimatumul acela ne-a rămas surprinzătorul și minunatul program al revoluției din 1784 întocmit cu cinci ani înaintea revoluției franceze și care totuși cuprinde răspicat bazele acelei revoluții ce a zguduit lumea și până și ideea exproprierii și împroprietăririi din România de acum.

"1. CĂ NOBILUL COMITAT ÎMPREUNĂ CU TOȚI POSESORII ȘI CU TOATĂ SEMINȚIA LOR SĂ PRESTEZE JURĂMÂNTUL SUB CRUCE.

2. NOBILIMEA SĂ NU MAI FIE, CI FIECARE (NOBIL) DACĂ VA PUTEA SĂ CAPETE VREO FUNCȚIUNE ÎMPĂRĂTEASCĂ SĂ TRĂIASCĂ DIN ACEEA.

3. POSESORII NOBILI SĂ PĂRĂSEASCĂ ODATĂ PENTRU TOTDEAUNA MOȘIILE NOBILITARE.

4. CĂ DÂNȘII (NOBILII) ÎNCĂ SĂ PLĂTEASCĂ IMPOZITE ÎNTOCMAI CA POPORUL CONTRIBUABIL PLEBEU.

5. PĂMÂNTURILE NOBILITARE SĂ SE ÎMPĂRȚEASCĂ ÎNTRE POPORUL PLEBEU, ÎN CONFORMITATE CU ORDINUL CE-L VA DA MAJESTATEA SA ÎMPĂRATUL".

***

Dar n-a apucat să-și realizeze planul căci s-a abătut asupra lor o nenorocire și mai mare ca aceea de la Deva. În 12 Noiembrie, Cloșca și Ion, feciorul lui Horia, după ce au ocupat Cricăul, au încheiat la Tibru cu vice-

colonelul Schultz - autorizat de baronul Preisz și ajutat de locotenentul Probst - un armistițiu de 8 zile. În acest timp, iobagii trebuiau să se împrăștie pe la casele lor, iar Schultz le-a făgăduit că va cere și va câștiga dreptate pentru dorințele lor cuprinse în cele trei puncte:

"1. Se roagă să fie lăsați liberi de iobăgie.

2. Să fie militarizați.

3. Să fie lăsați iarăși în libertate câțiva oameni ce se află condamnați și închiși la Galda".

S-au încrezut nefericții, însă au fost mințiți josnic, căci aceia care umblau să încheie armistiții nu le vroiau atât de mult binele, ci vroiau să le slăbească elanul și să câștige timp armata și nobilimea pentru zdrobirea lor.

Armistițiul a fost nenorocirea. De-acum s-a sfârșit totul. Nobilii au început să se înarmeze; armata locală s-a înmulțit cu detașamente din alte părți; episcopi și emisari speciali circulă prin sate sfătuind lumea să se mulțumească cu stăpânirea și să-și trădeze conducătorii, care i-au amăgit, căci așa îi place lui Dumnezeu și Împăratului. Așa vorbeau militarii; așa vorbeau episcopii Bob, Nichitici, Petrovici și Popovici; așa vorbea oculistul Molnar.

Primele 5 zile de la începutul răscoalei au fost așa cum le-au așteptat robii de veacuri: mărețe și pline de nădejdi. Iar în aceste 7 din urmă au fost îngânări de soare și umbră, biruință și înfrângere, credință și șovăire... taină... tresărire, tratative și cedări. Era sfârșit de toamnă, cu neguri pe ape, neguri în păduri și neguri în suflete.

I.N.R.I.
H.R.D.

Din ceasurile în care armata n-a mai privit nepărtinitoare desfășurarea răscoalei, ci a încercat să împrăștie cetele iobagilor și a izbutit să încheie armistițiul de la Tibru, nobilimea ungurească s-a văzut din nou stăpână peste Ardeal. Dar totuși, din întârzierea cu care intervenea armata, au înțeles că siguranța nu le poate fi mare. Ei trebuiau să se răzbune și să-și impuie din nou stăpânirea... însă spaima de atunci i-a făcut să vadă ce mici și slabi sunt. Iar, după semnele cunoscute, pentru răzbunare și reîntărire nu puteau conta nici pe împăratul, nici pe armată. Afară de acestea, sfârșitul armistițiului se apropia și, dacă împăratul nu va vedea pentru el însuși un pericol în sufletul și gândurile Valahilor, atunci ei sunt pierduți, căci revoluția va începe din nou, după spusele lui Cloșca, care a declarat la încheierea armistițiului: "CĂ DÂNȘII ACUM, CE-I DREPT, NU SUNT AȘA DE TERIBILI, DAR PE VIITOR SE VOR ARĂTA ȘI MAI NEÎNFRICOȘAȚI, CHIAR DACĂ LUCRĂRILE ACESTEA VOR ȚINE CÂT DE ÎNDELUNGAT ȘI CHIAR DACĂ ÎI VA COSTA VIAȚA, FIINDCĂ E MULT DE CÂND DÂNȘII SE TOT PLÂNG".

Teama a făcut ca nobilimea să se vadă la o mare răspântie de situații critice care vor trebui să fie rezolvate ingenios și rapid. Și cum se zvârcoleau fără ca să se întrezărească nici o salvare, în mintea și sufletul acelora - care au născocit atâtea torturi și uneltiri - S-A FURIȘAT VICLENIA ÎNSCENĂRII CĂ HORIA SE VREA REGE AL DACIEI ȘI PERICLITEAZĂ ÎNSUȘI TRONUL ÎMPĂRATULUI. A mai zgândărit cineva, odată mai mult, siguranța stăpânirii unui cap încoronat, în vechiul imperiu al Romei, și a izbutit...

Nobilimea știa de umanitarismul regelui și de simpatia sa pentru iobagii cei mulți; cunoștea poate și tendința împăratului de a da o lovitură

magnaților care în purtarea lor arogantă simțeau că de ei depinde tronul și nesocoteau toate ordinele "împărătești". Dar ACEEAȘI NOBILIME MAI ȘTIA CĂ ÎMPĂRATUL NU POATE CONSIMȚI SĂ SE RIDICE O ALTĂ PUTERE CE PUTEA SĂ DEVINĂ PERICULOASĂ PENTRU UNITATEA ÎMPĂRĂȚIEI, CĂCI PRINCIPIUL HABSBURGILOR - DE A CONDUCE PRIN DIVIZARE ȘI DE A OPRI RIDICĂRILE - ERA CONSTANT, CHIAR PESTE UMANITARISMUL IOZEFIN.

Acuzările înfiripate puteau fi crezute, căci într-adevăr, încă înainte de răscoală, se putea vedea tendința unei hegemonii naționale și, când focurile s-au aprins, poporul îi spunea lui Horia "Crai" sau principe; și s-a năpustit să curețe tot Ardealul de Ungurime ca să rămână o provincie stăpânită de Români. Dar Horia era fidel împăratului și cerea chiar funcționari germani, să fie mereu în vederile Augustului reformator care, în timpul acela, a dat un ordin, ca în locul tiranilor administratori unguri, să fie numiți Sași ce cunosc bine limba locului. Astfel că intenția nobilimii, deși se baza pe un substrat într-un anumit fel real, era vădit tendențioasă și bazată nu numai pe exagerări, dar chiar pe falsuri.

Documente despre această uneltire, ce va continua până la satisfacția frângerii pe roată, vor apare numai în preajma reizbucnirii revoluției; însă, din felul organizat, succesiv, cum apar rapoartele și născocirile, reiese că tendința e înmugurită încă de la sfârșitul primei părți a revoluției, încheiată la Tibru.

La 21 Noiembrie, baronul Iosif Naláczi trimite cancelarului din Viena "ultimatumul" lui Horia, în care falsifică punctul "5" și scrie în loc de "Pământurile nobilitare să se împărțească între poporul plebeu, în conformitate cu ordinul ce-l va da Majestatea Sa Împăratul": "PĂMÂNTURILE NOBILITARE SĂ SE ÎMPĂRȚEASCĂ ÎNTRE POPORUL PLEBEU DUPĂ ORDINUL UNUI ALT ÎNĂLȚAT ÎMPĂRAT AL NOSTRU, CARE VA URMA".

La 3 Decembrie, comitatul Hunedoarei scrie vice-cancelarului din Viena: "ROMÂNII DORITORI DE TULBURĂRI ÎN GRADUL SUPREM, ÎNDRĂZNESC SĂ-L NUMEASCĂ PE HORIA REGELE LOR ȘI ALEARGĂ CU MULȚIME LA DÂNSUL SĂ PRIMEASCĂ ORDINE".

Tot la 31 Decembrie, baronul Bornemisza, - sub formă de citare dintr-un raport al lui Mihai Brukenthal, - scrie că un maior întrebând pe niște

țărani cine sunt și ce vreau, a primit răspuns: "CE A PORUNCIT ÎMPĂRATUL NOSTRU ACEEA FACEM". "IAR LA ÎNTREBAREA, CINE E ÎMPĂRATUL VOSTRU, ȚĂRANII RĂSPUND: HORIA".

La 11 Decembrie, cancelarul Eszterházy raportează împăratului că: "după știri private, care, ce e drept, încă nu pot fi raportate ca lucruri sigure, dar pentru importanța lor merită să le aducă la cunoștința Majestății Sale, ROMÂNII RĂSCULAȚI ÎNCEP SĂ CONSIDERE PE HORIA CA PRINCIPE AL LOR".

Comitele Turdei, contele Ludovic Kálnoky, în 12 Decembrie, raportează cu ură cancelariei din Viena, că: "Horia, căpitanul oamenilor de nimic, după cum se aude, nu se teme ca să se publice de rege al Daciei în ascunzișurile munților și în pădurile comitatului Zărand".

Cu același substrat - probabil în vederea îngreunării situației lui Horia la proces, - pe la începutul lunii Ianuarie se semnalează și apariția unor monede și medalii cu inițialele H.R.D. sau cuvintele "HORIA REX DACIAE". Acestea trădează bine ticluirea și falsificarea adevărului, căci, pe unele, în partea reversă, e scris într-o ungurească românizată versul "Hora be si hodinveste, Cara blinse și bletește". Așa se putea tângui nobilimea, a cărei inimă era străpunsă pe aceeași medalie, dar n-a putut fi câtuși de puțin părerea de rău a Valahilor.

Nu se știe dacă Iosif al II-lea a luat în serios acuzațiile nobilimii; sau dacă și-a schimbat atitudinea determinat numai de evenimente din politica externă, ori alte considerente; însă intenția nobilimii de a-l prezenta pe Horia ca rege al Daciei a fost înregistrată de istorie și nu rămâne nici o îndoială că între atitudinea împăratului dinainte de răscoală și cea din toiul și de la sfârșitul acestei răscoale, s-a deschis un abis.

Așa, prin uneltiri rafinate, s-a făcut analogia, simbolică, între: I.N.R.I. și H.R.D. Iar, pentru ca actul din Noul Testament să fie și mai perfect, aceia care sfidau și cerul îl vor completa, ca să vadă și scena obrazului bătut și scuipat. Și astfel, Christosul îndurărilor românești va fi purtat prin sate cu coroană de nuiele ca și purtătorul coroanei de spini.

LUPTELE CU EPISCOPII, ARMATA, NOBILIMEA, FRIGUL ȘI FOAMEA...

Au trecut zilele armistițiului și Vice-Colonelul SCHULTZ n-a mai adus dreptatea făgăduită. Ba tot el, cu cătanele împărătești, umbla să-l prindă pe Horia.

Când au văzut Ungurii că trupele imperiale sunt cu ei, au început din nou torturile. La Deva, Cluj, Arad și Aiud, Românii prinși au fost condamnați fără judecată la moarte prin țeapă, pe roată, pe rug, sau la tăierea mâinilor și a capului cu toporul. Mulți iobagi nefericiți erau prinși chiar dacă n-au fost în rândurile răsculaților și flămânziți și însetați îi înăbușeau cu fum în pivnițele domnești. Printre nobilii unguri au fost și dintre aceia care cereau să fie omorît tot al zecelea român.

Împăratul i-a uitat... Împăratul se teme de nobili... Sau de ce s-a schimbat? De ce îi mințesc acuma și umblă după ei, să-i prindă, toate cătanele Împăratului?... Erau munciți de multe nedumeriri aceia care au pornit revoluția "ÎN NUMELE ÎMPĂRATULUI". Și sub așa stări, cetele moților nu mai pot sta acasă, chiar dacă vor trebui să se bată cu acela în numele căruia au început lupta...

După liturghia Duminicii din 28 Noiembrie, în comuna Zam, preotul Constantin Popa - ca și alți preoți - vestea poporului următoarea chemare: "EU, GHEORGHE CRIȘAN, CĂPITANUL OSTĂȘESC, TRIMIT ACEASTĂ PORUNCĂ DIN MÂINILE LUI HORIA PRIN ACEȘTI PATRU OAMENI, CA SĂ SE CITEASCĂ DIN SAT ÎN SAT, DE LA PREOT LA PREOT, CÂT ȚINE DE LA PRISACĂ ȘI PÂNĂ LA

HOMOROD, CA TOȚI OAMENII SĂ VINĂ CU ARME LA HOMOROD ȘI ACELA CARE NU VA VENI SĂ FIE LEGAT CU TOȚI COPIII LUI ȘI CASA LUI SĂ SE APRINDĂ PE EI ȘI SĂ VINĂ CU PUȘTI, CU BÂTE ȘI CU FURCI DE FIER".

Tot atunci, Horia a poruncit fierarilor din Albac, Geoagiu și Lupșa să facă lănci pentru popor, iar vameșului din Huedin îi scrie să nu cumva să oprească bucatele ce vor veni din munți. Și se pare că în timpul acela în capul lui Horia a început să se lumineze și gândul UNIRII. Nădejdile s-au îndreptat spre Principatele Române. După câte s-au aflat, popa Nicolae din Orăștie s-a dus în luna Noiembrie în Țara Românească, să facă armată din șase sute de oameni pentru a o aduce în ajutorul lui Horia. Un alt popă, cel din Lăpușnic, a și spus unei Unguroaice să se roage Ungurii pentru împăratul lor "CĂ ROMÂNII DE ACEEA NU SE LASĂ ACUM DE BĂTAIE, FIINDCĂ LE VINE AJUTOR, NUMAI SĂ SE ROAGE LUI DUMNEZEU SĂ-I ȚINĂ ÎN VIAȚĂ PE SUVERANII DE LEGEA LOR".

Dacă Împăratul de la Viena s-a schimbat, ei pentru prima dată rămân cu nădejdi în "Suveranii de legea lor" ȘI PREGĂTESC FRONT DE LA HUEDIN PÂNĂ LA DEVA ÎMPOTRIVA CĂTANELOR CU PAJURĂ.

La poruncile primite, oamenii s-au aprins din nou. I-a răscolit iarăși sunetul de tulnic. Încă odată mulțimea celor coborîți din munte a nesocotit moartea și a vrut să termine cu minciuna. Acum însă, nu mai erau în atac, ci în apărare și aveau să lupte cu armata, cu nobilimea, cu episcopii, cu frigul, cu foamea. Cu toate deodată. Și au uitat nenorociții că dacă pentru atacul dinainte cu câteva zile, le era minunat și destul entuziasmul lor neîntrecut, acum pentru apărare le lipseau rânduiala și puștile.

Însă nici pentru armată nu era ușor să pornească din munte contra iobagilor, care cunoșteau locurile acelea și erau hotărîți să lupte și cu moartea. Atunci s-a văzut că nu de puține ori bâta ținută cu suflet e mai înfricoșătoare decât pușca purtată cu frică.

La 27 Noiembrie, maiorul Stoianich ajunse la Brad, dar a fost bătut de cetele lui Crișan și închizându-i-se drumul spre Deva, l-au pus pe fugă către Hălmagiu, urmărindu-l până s-a rugat de iertare, vrând să facă pace.

Alte trupe împărătești, pornite spre Abrud sub conducerea lui Schultz, au avut nenoroc și mai mare, la Rămeți. Aici armata a rămas îngrozită când a văzut că la comanda: "ODATĂ CU CAPUL FECIORI, CĂ VINE HORIA CU ȚARA!". Iobăgimea se năpustea fără frică, de era să-i stingă pe toți.

Maiorul Dolginengo a pățit-o la fel lângă Lupșa, unde l-a strâmtorat mulțimea țăranilor; iar locotenentul Mesterhazy, care îi plecă în ajutor, s-a ales cu moartea, în Valea Vinții, după ce trupa ce i-a mai rămas s-a împrăștiat în fugă.

Când toate armatele din Transilvania au pierdut luptele, generalul

Preiss, comandantul suprem, a văzut că nu era de glumit cu cetele lui Crișan și ca să scape de rușinea ce o pățise în fața Împăratului, a dat ordin să plece deodată, împreună, toate trupele; la care s-au mai adăugat și ajutoarele comandate de Kray și Ott. Și ca purtătorii de pușcă să fie și mai siguri, le-au mers în frunte episcopi și preoți cu vorbe amăgitoare. Așa, s-a dat la Mihăileni cea mai crâncenă luptă cu armata, în care iobagii au fost învinși. CĂPITANUL MICULA BIBARȚ, DIN BLĂJENI, A RĂMAS CU OPTZECIȘICINCI DE ȚĂRANI ZID DE TRUPURI MOARTE LA STRÂMTOAREA SPRE ABRUD. Dar nu armata i-a învins, ci episcopii aceia sârbi, străini de flacăra conștiinței ce s-a aprins în munți, CARE AU ȚINUT LUMEA LA SFAT DE ÎMPĂCIUIRE ÎN TIMP CE DOUĂ ARIPI ALE ARMATEI SE FURIȘAU PE COASTELE ÎMPĂDURITE ALE DEALURILOR CORENT, LAZURI ȘI MUȘĂT, CA SĂ LOVEASCĂ DIN COASTE.

De-acum Românii s-au retras în munte. Trupa lui Kray a intrat în Abrud; a lui Schultz a pornit cu tunuri spre Câmpeni. Românii au pierdut trecătoarea din munți; au pierdut totul. O singură dată, foamea i-a îndârjit de l-au speriat pe Schultz în Câmpeni, când i-au luat un car de provizii; dar dacă nu-i veneau celelalte trupe într-ajutor, locotenent-colonelul nu mai scăpa din împresurarea iobăgimii.

La 14 Decembrie, Horia, chinuit de durere, a dat ultima poruncă: "oamenii să plece pe la casele lor". Câteva cete l-au petrecut pe Crăișor până în Alba și când s-au stins focurile amarul a dărăpănat sufletele. Era trist și frig ca într-o țară osândită sub blestem secular... I-AU BIRUIT EPISCOPII, ARMATA, NOBILIMEA, FRIGUL ȘI FOAMEA...

TRĂDAREA

După ce revoluția s-a sfârșit, mulți nefericiți s-au retras în adâncul codrilor, să scape de urmări până în primăvară, când se vor putea slobozi din nou, ca apele dezghețurilor. Așa s-a pierdut și urma lui Horia, care împreună cu Closca și Cristea Nicula au pribegit vreo două zile prin păduri și apoi și-au făcut adăpost și foc într-o scorbură enormă. Acolo așteptau ajutoare, ca să meargă la Viena să vadă ce s-a petrecut cu înțelegerea și făgăduielile: așteptau și ei să înceteze pândirea și să poată pregăti slobozirea din primăvară?...

Nobilimea de multă vreme a pus premii pe capul lui Horia și Closca, iar acum și Împăratul - probabil ca să înlăture bănuielile, că a consimțit la începerea revoluției valahe, - pune un premiu de 300 galbeni și lasă să se înțeleagă că aceia care vor pune mâna pe capii răzmeriței se vor bucura de distingerea sa.

Locotenent-colonelul Kray a vrut să fie cel distins și a crezut că va izbuti.

Trupe de patrulare urmăreau mișcarea oamenilor pretutindeni, dar cine ar fi îndrăznit sau cine ar fi putut pătrunde în codrii aceia sperietori și printre stâncile acelea amețitoare, cu prăpăstii și căi acoperite de omăt!?

Pe când Kray cu pădurarul Melzer studiau planul munților, acesta din urmă - Melzer - care cunoștea locurile și știa că soldații nu vor da de urma acelor oameni ai pădurilor, se gândea că numai cei trei sute de galbeni vor putea face minuni. Erau în preajma Crăciunului când se năștea Acela care a fost vândut cu treizeci de arginți. 30 de arginți... 300 de galbeni. Kray a tresărit și el convins că gândul evreului Melzer e minunat. Dacă treizeci de arginți au ispitit odată pe un ucenic înstărit să-și vândă Dumnezeul, trei sute de galbeni sunt prea destui ca să câștige opt iobagi flămânzi, pentru a vinde un om...

Iobagii cărora a îndrăznit Melzer să le facă propunerea au fost Ștefan Trif și Nuțu Măties de sub conducerea sa. I-a chemat la el, în Abrud și, în fața lui Kray, le-a promis bani și intervenție la împăratul ca să-i scape de iobăgie; le-a jurat pe capul și averea sa că promisiunile se vor ține întocmai, dacă îi vor aduce legați pe Horia și Closca.

Teama iobagilor ademeniți a fost mare; la gândul că sătenii vor afla de socoteala lor și le vor aprinde casele și îi vor omorî, au ezitat, dar promisiunile erau prea ispititoare și Melzer cu Kray au izbutit.

În ziua de 25 Decembrie 1784, Ştefan Trif împreună cu Trif Manoşel, Neag Iacob, Neag Dumitru, Măties Ion, Măties George şi Nicola George s-au pornit prin munţi "să vâneze pentru domni" - cum spuneau ei.

Paşii trădării căutau prin văile şi printre crestele munţilor pe "mântuitor". Paşii trădării lăsau pe albul zăpezii, din iarna anului 1784 urmele negre ale vânzării ce au rămas dureroase pe filele înroşite de sacrificii ale istoriei româneşti. TREI SUTE DE GALBENI AU FĂCUT SĂ APARĂ, ÎN NEFERICIRILE VALAHILOR, SIMBOLUL CELOR TREIZECI DE ARGINŢI.

Cei opt trădători au căutat o zi, au căutat două zile şi în a treia - la 27 Decembrie - pe o colină a muntelui Drăgoiasa, din hotarul comunei Margău, au găsit urme proaspete de opincă pe zăpadă. Nu mult au trebuit să meargă pe urmele acelea şi, în enorma pădure Scorăcetul, au întâlnit pe Cristea Nicola, păzitorul lui Horia şi Cloşca. Acesta, constrâns sau înşelat, le-a descoperit adăpostul ascuns în scorbura unui copac secular. Ajunşi acolo, unde cei căutaţi stăteau în jurul focului, ca să spulbere surprinderea că veneau cu arme, au spus că umblă "după vânat pe seama armatei", dar pe când erau întrebaţi de cele ce se mai aud şi se petrec prin sat, cei opt bătuţi de Dumnezeu s-au năpustit asupra "căpitanilor" şi, strângându-i de gât, i-au trântit la pământ şi i-au legat. Cloşca s-a apărat de era să fie moarte de om, iar HORIA S-A OPUS NUMAI ATÂT PÂNĂ A PUTUT ARUNCA DIN TRAISTĂ, ÎN FLĂCĂRI, UN TEANC DE SCRISORI; apoi a privit mirat şi liniştit ca omul împăcat cu destinul. Aşa au ars cele mai tainice documente ale răscoalei de la 1784, iar căpitanii predaţi soldaţilor veniţi din urmă, au fost aduşi la Alba Iulia, fără ca să mai poată ajunge la Viena şi fără ca să-şi mai poată continua răscoala.

Cam cu o lună în urmă, la 30 Ianuarie, a fost prins şi Crişan care până atunci a pribegit prin munţi şi sate, îmbrăcat în straie de cerşetor. El a fost prins în comuna Mogoş cu ajutorul altor trădători, anume: Ion Clisaru, Teodor Hulbuţu, Lazăr Lace, Teodor Momenu, Ion Saitu, Irimie Saitu şi Todor Toitu în fruntea cărora au fost Popa Moise, preot din Cărpeniş, cu feciorul său; şi Popa Simeon, preot din Şaza-Lupşa.

Vânzătorii şi-au primit răsplata de la guvernanţi, dar au primit şi răsplata providenţei; au primit bani, au scăpat de iobăgie, au ajuns oameni liberi, dar conştiinţa din neam în neam nu le-a fost şi nu le va mai fi liberă.

Fapta trădătorilor a zguduit conştiinţa oamenilor din satele acelea dintre munţi, profund ca şi fapta lui Iuda. Poate că de aceea în tradiţia orală poporul nu desparte "povestea" lui Horia de amestecul "Jidovilor" şi nu uită grozăvia şi semnificaţia trădării. Cine a trecut prin Albac poate auzi şi acum, la 150 de ani (1934, n.n.), de la tineri şi bătrâni, de la femei şi de la bărbaţi, povestea cea tristă şi întunecată. Astfel un copil de 14 ani întâlnit lângă locul unde a fost casa lui Horia spune istoriografului Lupaş că Horia: "O fost un

om de aici, a umblat în lume pentru noi, ca să ne scoată din Ungaria. Mie mi-o spus mai înainte moșu Todor Todea, c-aici o fost casa Horii. Pe Horia l-au tăiat Jidovii pe roată la Bălgrad".

Bătrâna Ana Nicola, de 72 de ani, își deapănă amintirile din părinți spunând: "Pe Horia nu l-o prins Jidovii, că l-o vândut pe bani oamenii de aici, Trifeștii, Dârleștii și Mateșeștii. Cu bani o cumpărat bucate și o găsit sânge în mijlocul pâinii, că le-o fost păcat, că și-o vândut sângele lor. El o îndăluit întâi răgulița împotriva Ungurilor și Jidovilor. Pe Horia l-o prins colo în munte la Drăguiasa, lângă Scorăcet. El o fost sub sâlhă mare cu cloambele în pământ, ca o colibă. După ce l-o prins, l-o dus de-a dreptul la Bălgrad și l-o tăiat în roate. Bag' sama numai un ceas să mai zăbovit, să nu-l taie, ar fi venit Românеanul și n-o fi fost lăsând să-l taie. Iancu de aceea s-o fi făcut dezmetic (nebun) de o umblat prin lume, că și pe el or vrut să-l demnice (taie) Ungurii și Jidovii, pentru că o făcut bine la Români și o așezat țara, că era înholbată (tulburată) tare ca în răgulită (revoluție). Iancu n-o pus pace cu Ungurii și așa spun bătrânii că de acolo de la el și de la Horia s-o îndăluit și bătaia asta, de amu".

Un alt povestitor, moș Simion Nicola din Arada, bătrân de 82 de ani, întrebat despre Horia răspunde: "Nu l-am cunoscut, că nu l-am apucat, dar am auzit părinții mei spunând că Horia o fost de două ori la Majestatea, la Viena, pentru năcazurile poporului. Nu știa nici o slovă, da o fost mai cuminte ca Iancu, că el o vorbit cu Împăratul fără carte. Da Iancu mai târziu și-o pierdut mintea. Pe Horia l-o prins niște hoți de oameni de-aici, de la noi, și l-o dat în mîinile păgânilor (Jidovilor) și Ungurilor. La puținică vreme după ce l-o potolit pe Horia, o vinit carte de la Zlatna după ăi de l-o prins, să meargă până acolo. Ei n-o știut de ce îi cheamă. După ce o vinit acasă, o zis unu dintre ei către mamă-sa: mamă, să ne faci pită, că nu mai putem de foame: ea o făcut și o scos repede din cuptor un coc, l-o lăsat să se astâmpere și, după ce l-o rupt în două, o aflat în el un drob de sânge cât pumnul și o zis: no, dragii mamii, vai de voi și de capul vostru că ați vândut pe Horia și iaca mâncați amu sângele Horii și neamul vostru tot sărac o fi toată viața și sămânța lui".

Horia, care n-a strigat și n-a blestemat, a pomenit pentru posteritate în testamentul său pe aceia care l-au vândut și a scris că îi iartă cu toată inima. DAR ÎN NIȘTE SATE DE MUNTE STĂRUIE BLESTEMUL VÂNZĂRII DE SÂNGE. Se vede că cerul nu i-a iertat, căci cătunele Trifeștilor, a Mătieșilor și pe unde s-au mai înmulțit trădătorii în pita cărora a apărut sângele mustrător, într-adevăr sărăcia și nefericirea ca umbra se ține și azi de ei. Descendenții lor sunt oameni posomorîți și întunecați. Sătenii din alte familii spun că toți sunt hoți și haini. Sunt priviți cu scârbă ca un neam de ticăloși. Din ziua trădării, până acum, toate generațiile se răfuiesc cu ei. Nimeni din neamul lor nu s-a ridicat la cinste și n-a putut să scape de osânda din ochii mulțimii. Și aceasta nu e basm, ci realitate crudă. Se poate da o altă

explicație acestor realități, dar lumea crede și credința e mai tare ca orice.

Poporul crede că cei ce și-au vândut sângele rămân blestemați în șapte generații ce nu mai simt nici un fior de înviere și bucurie. Aceia peste care s-a abătut blestemul trădării, nu mai simt în șapte generații nici ÎNVIEREA CREȘTINĂ, NICI ÎNVIEREA NATURII ȘI NICI ÎNVIEREA CONȘTIINȚEI DE NEAM.

În serile de veghe ale deniilor, când conștiința creștină de veacuri așteaptă înfiorările Învierii, sufletul lor e apăsat de întunericul greu ce stinge ultima rază de soare, cum au stins norii ultimul cearcăn al lunii în noaptea în care calvarul divin s-a sfârșit cu rugăciune amară pe cruce. Atunci, pentru creștini, noaptea se îngână cu ziua și lacrima durerii cu lacrima nădejdii; iar vânzătorii, în sudori de moarte, simt ce greu trece duhul trădării prin vămile văzduhului. Și, când miracolul Învierii a străbătut până și prin mugurii crengilor și sucul pământului, răscolind atât de intens firea, încât călugări sihaștri și ciobani retrași pe vârfuri de munte își țin rugăciunea Paștilor fără alt calendar decât acela al Învierii din primăvară, - plătiții cu argint și aur văd numai trupul lui Iuda bălăngănit de vânturi în bezna nopții, sub creanga ce l-a eliberat pentru adâncurile iadului.

Primăvara, când mugurii dătători de rod se desprind - ca fluturi de bucurie - flori de măr și flori de sânger când apele spumoase se rostogolesc de la munte, sub șuvoaiele de lumină gâlgâindă care parcă au împrumutat ceva din vorbitoarea lumină a Învierii, atunci numai PRIN MĂDULARELE VÂNZĂTORILOR NU PĂTRUND FIORI DE TINEREȚE ȘI CĂLDURĂ DE SOARE. Se spune că primăvara și fiarele sălbatice din codrii pierduți sunt pătrunse de blândețea și liniștea care a pătruns natura; cerbi nesperiați își oglindesc vioiciunea în apele cristaline ca lacrima, iar lupii și ursii tolăniți în soare își mormăie lenea ascultând, blânzi cum se prăvălesc în văi pietroaie din stânci, NUMAI ÎN SUFLETUL ACELORA A CĂROR PALMĂ A FOST ARSĂ DE ARGINȚII VÂNZĂRII NU PĂTRUNDE LINIȘTEA ȘI NU SE ÎMBLÂNZESC MUSTRĂRILE.

Iar când conștiința de neam geme sub asupriri sau clocotește în izbânzi, SUFLETUL LOR RĂMÂNE MUT, FĂRĂ DURERI ȘI FĂRĂ BUCURII.

Doamne Dumnezeule, și totuși, de câte ori și-a văzut acest neam prăbușite culmile de îndemnurile negre din iad, care s-au cuibărit ca viermii în creieri de Valahi!? Rând pe rând s-au prăbușit: Ion Vodă cel Cumplit, Mihai Viteazul, Horia, Closca, Crișan, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu... și Țara... Țara și Neamul de câte ori au fost vândute... De câte ori și-a găsit Iuda semeni în rândurile noastre!?

... Să nu uităm; 13 făclii ard în adânc de pământ.

"În clipa când dușmanii ne copleșesc și politicienii ne vând, Români, strigați cu înfrigurare, ca pe potecile munților în ceasurile de furtună: Patria! Patria! Patria!".

OSÂNDIREA

În 2 Ianuarie, o zi când gerul crăpa pietrele, 70 de soldați se apropiau de Alba Iulia, aducând între arme un "rege", cu lanțuri la picioare și la mâini și pe cap cu o coroană de nuiele. Lângă el, mergea un om mai mic, cu cojoc întors pe dos. Soldații își suflau aburi în pumni ca să-și simtă degetele iar "regele", omul acela ca un urs, trecea solemn cu brumă pe barbă, coroană de nuiele și lanțuri de plug...

La marginea cetății îi aștepta mulțime mare, curioasă să-l vadă pe Horia, să-l vadă pe împăratul acela de groaza căruia "domnii" n-au mai avut nici somn în pat, nici prânz la masă". Horia și Cloșca... Horia era regele, iar Cloșca ortacul credincios. Când cortegiul cu lanțuri s-a oprit în fața intrării din miază-noapte, să de deschidă porțile, s-au auzit câteva înjurături ungurești; mai multe priviri s-au fixat pe coroana de nuiele; un râs ascuțit s-a izbit în auzul "regelui" cu capul plecat; apoi cineva, din mulțime, nu și-a putut reține plânsul... da, cineva a plâns... și s-a auzit un oftat înăbușit în scrâșnet.

***

În Alba Iulia, cei doi căpitani au fost depuși unul în partea de miază-zi a cetății, iar altul în partea de miază-noapte. Gărzi speciale, din câte trei soldați, au stat de strajă ziua și noaptea. La cei doi deținuți în lanțuri nimeni nu putea să intre, afară de comisia împărătească, condusă de contele Iancovici. PARCĂ ERAU TAINE MARI ȘI GRELE PE CARE NIMENI NU TREBUIA SĂ LE AFLE.

Interogatoriul a început cam peste trei săptămâni, la 26 Ianuarie.

Se spune că mai înainte comitatul Albei și membrii guvernului au vrut să-i asculte pe cei doi "rebeli" dar nu li s-a permis. Când au început întrebările și confruntarea, comitatul și guvernul au vrut să aibă și ei reprezentanți în comisie dar și de data aceea au fost respinși... Pare că pentru Împăratul se păstrau tainele mari.

***

Lui Horia i se pun 118 întrebări și comisia primește 118 negații. Lui Cloșca i se pun 134 întrebări și comisia de 134 de ori își aude negate acuzările

și propunerile... Doi oameni încremeniți în hotărîre sau doi oameni ce par să-și fi uitat memoria? Ce era greu de ascuns, au aruncat în foc și acum, pe ei îi poate arde de vii, căci se vor face cenușă, în flăcări, ca hârtiile din pădurea Scorăcetului, și s'gur că nu se va afla nimic. Ei sunt doi creștini, care știu ce-i jurământul... sunt oameni simpli, dar uriași în suflet și caracter. Chiar dacă toți se înconvoaie, ei rămân drepți ca stejarul. Nimic din ce-au făcut ei, n-au făcut numai ca să facă ceva, ci au încercat și făcut totul pentru că nu mai puteau face nimic. Ajunși în lanțuri, tot mai credeau în dreptate, cum au crezut în bunătatea Împăratului. Pe aceia care s-au temut că "sceleraţii" vor vorbi i-au izbit în față 252 de negații. Horia și Cloșca, uriași nenorocoși, au tăinuit toate frământările și legăturile lor sub 252 de răspunsuri, care odată - mai târziu - poate vor fi fost tot atâtea mustrări peste liniștea Împăratului din Viena.

***

La 1 Februarie 1785 a fost adus în Alba Iulia și "năpraznicul" Crișan.

***

Din 5 până la 19 Februarie, după hotărîrea contelui Iancovici și aprobarea Împăratului, Horia și Cloșca au fost purtați în lanțuri prin satele de pe malul Mureșului. Aceasta ca să se pregătească mădularele "căpitanilor" pentru frângere și să se frângă și nădejdile și inima Valahilor, între care s-a răspândit zvonul că vestitul lor "Crai" mai trăiește și va ajunge "Domn" peste țara iobagilor; că el stă la masă cu ofițerii; încins în lanțuri de argint, mănâncă de cinci ori pe zi și "primește încă și diurnă".

***

În timp ce Horia și Cloșca, sub puternică escortă, se chinuiau pe drumurile înghețate, Crișan răspundea la întrebările comisiei. El n-a mai negat nimic. N-a fost nicicând la Viena și nu era legat prin nici un jurământ. Dar n-a ajuns să răspundă decât la 47 de întrebări și la 13 Februarie l-au găsit mort cu fața în jos, pe pământul din celulă... Numai el a vorbit și iată-l acum cu o funie la gât... Funie strânsă cu piatră. Un raportor spune că s-a sinucis cu nojița de la opincă, iar altul, că s-a gâtuit cu tivitura de la cămașă. Cine știe ce tâlc are deosebirea dintre cele două rapoarte... și de ce a fost lăsat Crișan fără pază în interiorul celulei întunecoase!?

Din ochii omului care a început răscoala s-au stins luminile acelea fulgerătoare și din pumnul lui s-a dus vigoarea. Acum nimeni nu se mai temea de el, dar trupul lui "nu merita odihnă" și a doua zi corpul mort a fost osîndit, iar la 16 Februarie, măcelărit conform sentinței în care se spunea: "Cu toate că asupra sa, dacă nu se sustrăgea de la pedeapsă prin sinucidere, s-ar fi aplicat o penalitate mult mai severă și mai evidentă, totuși pentru a

da o icoană și un exemplu de oroarea acestei pedepse, corpul mort al acestui criminal principal să fie târît la locul de supliciu, și acolo în conformitate cu codul criminal Carolin și Therezian, articolul despre ofensarea Majestății civile, despre revoluțiune și articolul despre pedepse în general, gâdele să-i taie capul și să-i despice corpul în patru bucăți, capul să i se pună în țeapă la locul domiciliului său în Cărpeniș, iar celelalte patru bucăți să se pună pe roate, anume, o parte de sus a corpului la Abrud, o parte de jos la Brad și a doua parte de jos la Mihăileni, în comitatul Hunedoarei".

***

La 19 Februarie, Horia și Cloșca s-au reîntors, zdrobiți, din ultima trecere prin satele Ardealului, prin care n-au mai simțit nimic din viforul răscoalei, ci au văzut numai soldați și lume necăjită de parcă nicicând n-ar fi fost pe acolo un "Crai" alăturea de care toți s-au pornit să-și croiască o soartă mai bună.

***

La 24 Februarie, într-o ultimă caznă de întrebări, "căpitanii rămân la aceleași negații și cer să fie duși în fața Împăratului. Iar a douăzeci și șasea zi din aceeași lună, comisarul special - care în tot timpul cercetărilor ținea să spună și să se știe, că pe el l-a trimis Împăratul să facă dreptate și să nu lase nobilimea să se răzbune, - a pronunțat următoarea sentință, din care Românimea de totdeauna să vadă sub ce "blândețe" și "dreptate" s-a păstrat conștiința de neam prin anul de durere 1785: "Cu toate că Horia numit altminterea și Ursu Nicola, a negat în mod constant toate faptele, ce se aduc în contra sa, totuși prin depozițiile unanime ale martorilor, martori jurați mai presus de orice obiecție, dânsul este constatat de toate crimele, câte i se impută în general, și anume că dânsul a aținat tulburările, care au izbucnit în acest mare principat pe la finele anului 1784, cu deosebire în comitatul Hunedoarei, al Zărandului și al Albei, că dânsul s-a pus în fruntea poporului răsculat, pe care singur l-a adunat, le-a pus căpitani mai mici sau în faptă capi de bande și, parte dânsul în persoană, parte din oamenii săi încrezuți, a dat ordine ca din fiecare casă iobăgească să vină câte un om armat la dânsul și să-l urmeze, ca astfel cu puteri unite să extermineze pe toți magnații, nobilii, cetățenii și iobagii unguri, să le prădeze toate averile, să le prefacă în cenușă sau ruină toate edificiile și posesiile, și în modul acesta să poată face cu forța ca iobagii de naționalitate română să plătească contribuții mai puține.

Spre a putea executa cu mai mare siguranță această intenție a sa atât de criminală și temerară, sceleratul acesta de Horia s-a folosit, după cum e constatat, de mijloacele cele mai periculoase, făcând pe diferiți oameni să-i depună jurământul de credință, apoi, spre ofensa Majestății Sale, a

Principelui țării, a cutezat să amăgească poporul cu acea criminală declarație că dânsul are acte în scris din partea Majestății Sale, ca să execute planul său, că în puterea acestor acte, ordinele ce le va da dânsul trebuie să fie executate și, în fine, le-a arătat o cruce de aur, ca astfel, cu simbolul cel mai sfânt al religiunii, să acopere intențiile sale malițioase și oribile și să câștige încrederea deplină a poporului. Totodată a amenințat pe aceia care nu-l vor urma sau altminterea nu vor asculta de dânsul, că au să fie trași în țeapă înaintea ușii lor și casele lor se vor preface în cenușă.

După ce astfel maliționsul acesta de înșelător a adus poporul în deplină furie și revoluție, a cutezat totodată să deie ordin țăranilor răsculați, că în caz dacă se vor apropia trupe cesaro-regale, care ar voi să-l împiedice în executarea planului său, atunci dânșii să deie îndată signalul de alarmă cu tragerea clopotelor, să înștiințeze comunele vecine, să se pună cu constanță în apărare și să nu lase nici un soldat ca să intre în comune, în fine, să nu mai plătească nimănui nici impozite și nici taxe dominale.

Prin ostilitățile acestea îndrăznețe și, prin ordinul ce l-a dat dânsul, ca să stingă pe toți Ungurii, a făcut după cum se știe, pe poporul de jos, ca să comită cruzimi înfiorătoare și neumane. De altă parte, Horia, acest autor principal al tulburărilor, chiar și în ce-l privește pe dânsul personal, este constatat prin martori jurați și legali, că dânsul a dat ordin sever la marginea hotarului comunei Roșia ca să umple cu fân și paie gurile băilor, unde se retrăseseră nobilii și cetățenii unguri cu o parte din averile lor, apoi să le deie foc și astfel să-i silească sau să iasă din băi sau să fie înfocați acolo în modul cel mai deplorabil și așa să nu poată scăpa de cruzimile lui.

În ce privește pe Ion Closca, care întru asemenea neagă cu perseverență crimele ce le-a comis, dânsul e constatat prin depozițiile martorilor jurați, martori legali și mai presus de orice obiecție, că dânsul a luat întru toate parte la tulburările ce le-a atâțat Horia în comitatul Hunedoarei, al Zarandului și al Albei de jos din acest mare principat al Transilvaniei. De asemenea e constatat prin depozițiile fostului rebel, ale căpitanului George Crișan, implicat și el în tulburările acestea, că dânsul, Ion Closca, a avut întrevederi cu George Crișan și cu Horia și dânsul a executat prădările și devastările ce le-au hotărît cu înțelegere comună, anume în Câmpeni, în Lupșa, Ofenbaia, Musca, Mogoș, Cricău, Roșia, Abrud și în mai multe locuri, că dânsul a publicat ordinele lui Horia și a amenințat cu țeapă și cu aprinderi pe aceia care nu vor să-l urmeze, că a numit căpitani mai mici peste țăranii răsculați și astfel, ca autor principal și corifeu, s-a făcut culpabil de toate omorurile crâncene, de aprinderile, prădările și devastările înfiorătoare ce le-a comis poporul revoltat și înșelat într-un mod atât de infam. Cu deosebire dânsul,

Cloșca, a silit pe preotul neunit Petru Iancu din Lupșa, să ieie cu sine sfânta cuminecătură din biserica comunei și să o ducă până la Cricău, după mulțimea desfrânată și tâlhărească, și aceasta din cauză ca să poată executa cu mai mare siguranță intențiile sale malițioase, neumane și oribile și să înșele poporul în modul cel mai detestabil. Prin faptul acesta, dânsul, Ion Cloșca, a dezonorat și profanat sfânta cuminecătură într-un mod sacrileg.

Peste tot, așadar, Horia și Cloșca au meritat o pedeapsă criminală, ca unii care au tulburat cu răutate și cu intenție liniștea publică, ca agitatori, amăgitori, cu unii care au fost căpitani la omorurile și aprinderile cele mai scelerate și care au comis chiar dânșii tâlhării și prădări violente, au meritat să fie pedepsiți, atât pentru fărădelegile și crimele ce le-au comis dânșii, cât și pentru acelea pe care le-a comis poporul.

În consecință, Horia, numit altminterea și Ursu Nicola, și Ion Cloșca, constatați fiind ca niște scelerați, care au comis omoruri și prădări, ca tulburători îndrăzneți ai liniștii și siguranței publice, în conformitate cu codul crimi nal Therezian, articolul 62 despre tulburări și tumult și articolul 96 despre tâlhării, au să fie duși pentru crimele acestea la locul îndatinat de supliciu și, de acolo, să li se frângă cu roata toate membrele corpului, începând de jos în sus, anume mai întâi lui Cloșca, apoi lui Horia, numit alminterea și Ursu Nicola, și în modul acesta să fie trecuți din viață la moarte, iar corpurile lor să se despice și să se taie în patru bucăți, capul și părțile corpului să se pună pe roate pe lângă diferite drumuri și anume în Comunele unde au comis cruzimile cele mai scelerate, iar inimile și intestinele lor să se îngroape aici la locul supliciului.

Această sentință s-a pronunțat la 26 Februarie 1785, pentru dânșii ca o pedeapsă binemeritată, iar pentru alții asemenea lor, ca să le fie de exemplu și oroare.

L.S. Contele Antoniu Iankowitsch".

E o sentință care nu mai are nevoie de nici o tălmăcire.

FRÂNGEREA

Când și-a isprăvit rolul, Contele Iankowitsch, pe care numai scena mâinilor spălate l-a deosebit de Pilat, atunci a început misiunea marelui maestru al călăilor: Grancea Rokoczy, o brută corcită din neam de Unguri și Țigani.

În zorii zilei de 28 Februarie, la marginea cetății, ajutoarele călăului pregăteau roatele și topoarele pentru frângerea ce avea să fie mai năpraznică decât răstignirea de pe Golgota, care pentru împlinirea testamentului era scris să fie simbol de suprem calvar îndurat pentru omenire. În 20 de izbituri, rare, de la picioare spre cap, trebuia să fie toate chinurile din cele șase ceasuri de agonie ale Calvarului Divin. Și va fi mai răscolitoare și barbară tortura, căci pe cruce era omenescul unui Dumnezeu ce știa să sufere, dar pe roată vor fi doi oameni din gloata cea mare...

Mulțime de țărani, în număr de 2.515, adunați cu baioneta din 419 sate, a fost așezată de cu vreme la locul supliciului ca fiecare izbitură să o simtă în inima lor și nicicând să nu se mai ridice dintre ei un Horia ori Cloșca. Țăranii stăteau blocați între cordoanele armatei și, după ce au văzut bucăți din carnea lui Crișan, așteptau îngroziți să mai îndure și plânsa zi din urmă a lui Horia și Cloșcuț. Când au văzut ei că dinspre cetate mai vin sute de curioși au înțeles că de-acum vor veni și "căpitanii". Da! Cu un popă între ei, înaintau Horia și Cloșca. Într-o clipă, peste sufletul mulțimii de iobagi a fulgerat un îndemn ca un curent trecător peste o mare nu demult potolită de furtună... erau soldați prea mulți și i-a cutremurat și liniștea lui Horia care privea cu "inima îndrăzneață". Preotul ce a venit cu ei era Popa ortodox Nicolae Ratu; el i-a spovedit și le-a făcut testamentul, iar acum stătea să-i mângâie în ceasul amar care a și început. La o comandă ascuțită, Cloșca a fost înșfăcat și răstignit pe roata cea mare. Iar în timp ce trupul îndesat era întins de stătea să-i pleznească vinele, a început un ropot de tobe și sunet de goarne; aceasta nu pentru ca să fie aspect de sărbătoare și nu pentru ca mulțimea să nu audă gemetele chinuiților, ci pentru ca supraveghetorii și executorii sentinței să prindă curaj... Într-adevăr le trebuia curaj de animale, înverșunate de bici sau de zgomot, ca să poată înfăptui sentința aceea dată în numele "dreptății" și "a umanitarismului".

O lovitură în fluierele picioarelor i-a zvâcnit bietului Cloșca prin tot

corpul... l-au trecut sudorile dar nu s-a auzit nici un strigăt. La a doua lovitură, izbită puțin mai sus, junghiuri înfiorătoare l-au fulgerat până în creștet de parcă voiau să iasă prin oasele capului. N-a strigat Clośca nici atunci, dar în mulțimea din jur s-au auzit țipete de spaimă. Când a primit lovitura a treia sub genunchi și a patra pe genunchi, s-a zvârcolit și l-au prins frigurile...

Călăul chibzuia să vadă dacă și-a împărțit bine corpul pentru douăzeci

de lovituri; milostivul popă Raţu a încremenit, înfrigurat din tălpi până în creştet; iar mulţimea din jur simţea parcă o mână nevăzută care îi strângea inima.

După alte cinci lovituri, în partea de sus a picioarelor, l-au cuprins călduri şi friguri tot mai mari. În timp ce tartorul întârzia sfârşirea, ca Ungurimea să simtă voluptos că e răzbunată, ÎNDURERATUL CLOŞCA ÎŞI SIMŢEA PICIOARELE CÂND ÎN NOROI CÂND ÎN FLĂCĂRI, CA PESTE ALTĂ CLIPĂ SĂ SIMTĂ CĂ I SE DESPRINDE CARNEA DE PE OASE SAU CĂ OASELE DIN EL ÎL TAIE CA STICLELE SPARTE...

Rând pe rând, s-a executat "Sentinţa" pe mădulare, pe burtă, pe stomac... Atunci a intrat în agonie şi viaţa multă din el se zbătea îngrozitor. S-a smucit odată de era să miste roata din loc. Parcă greul pământului s-ar fi cutremurat în adâncuri... poate că atunci ar fi strigat, dar i s-a prins limba de cerul gurii.

Mulţi dintre cei de faţă au leşinat, iar dintre aceia care nu erau siliţi de soldaţi să rămână acolo, s-au îndepărtat îngroziţi. Popa Raţu i-a pierdut firea de mult; a uitat de încurajări şi nu-l sprij inea el pe Horia, ci însuşi se sprijinea aiurit de "osânditul" care-şi aştepta rândul cu liniştea unui om ce murmură rugăciuni.

Rokoczy Grancea a numărat şaisprezece lovituri şi Cloşca nu murea. În trupul şi sufletul răstignit s-a încins o răzmeriţă mai mare decât au făcut-o el; era delir, era agonie: iedera morţii şi flăcările se învolburau pe el; sufla greu, sufla călduri. Trebuia să îndure toată sentinţa. Aştepta douăzeci de lovituri... sau Îl aştepta pe Horia?...

Călăii l-au izbit de trei ori, dar şi atunci viaţa a rămas încinsă cu moartea; i se mai umfla pieptul şi mai tremura carnea pe el... nu, nu putea să moară fără Horia, nu se putea despărţi nici acum de el... Horia!... Horia i-ar fi pus mâna pe umărul lui zdrobit, dar era legat în lanţuri şi toată lumea ţipa, toată lumea zbiera însălbăticită şi înfiorată...

... Pentru prima dată Horia Nicola Ursu şi-a înghiţit lacrimile şi îl vor fi chinuit gândurile, că ei au vrut pământ şi libertate; ei au vrut să nu-şi mai lase gâtul în jug; au vrut să poată trăi ca Români şi ca oameni; au vrut un blid de hrană în tihnă... o Duminică a lor; au vrut pace... soare!... Soare şi acum... toate se învârteau cu el, toate le-a văzut deodată?... Parcă bate un clopot... sau îi vâjâie urechile?... L-au trecut sudorile. I se pare că a auzit a douăsprezecea lovitură pentru Cloşca... Nu-i nimic, Cloşcuţ, încă puţin te mai doare apoi poposeşti în văzduh să-l aştepţi pe Horia... şi mergeţi împreună la Împăratul... La alt-Împărat, în lumea dreptăţii.

***

Când l-au prins pe Horia, călăii să-l lege pe roată, Popa Raţu s-a prăbuşit ca un butuc la pământ, el s-a pierdut, de mult, când l-au dus cu carul acasă abia într-un târziu şi-a revenit...

Horia a rămas singur sub ochii oamenilor în care a intrat pustiul; când a primit o izbitură și a simțit că toate nădejdile s-au dus... a vrut să spună ceva, dar se vede că cineva s-a temut de vorbele lui și a dat poruncă să i se dea lovitura de sfârșire. Apoi și viața lui, învolburată de păianjenii morții, a zvâcnit în zgâlțâiri de friguri... a răsuflat ȘI S-A PORNIT SĂ-L AJUNGĂ PE CLOȘCA...

Peste câteva ceasuri, oamenii care au stăpânit gloata din munți erau bucăți înfipte în țeapă, pentru corbi și pentru ochii înholbați de spaimă.

***

Așa s-a sfârșit acea sfântă răzvrătire românească de la 1784-1785. Și în casele Moților, de atunci n-a mai pâlpâit lumină. Toate s-au stins în lacrimă. Tristețe a fost peste tot și mohorîre. Nici de mângâiat nu s-au mai mângâiat unii pe alții, căci pretutindeni era plâns.

Când și cum s-au liniștit aceia pe care îi păștea nenorocul, nimeni nu știe și nimeni nu ne-a învrednicit de vreo mărturie. Se știe doar că mulți dintre ei au fost mutați prin Banat și alte părți, iar urmașii celor rămași în cele patru sute douăsprezece sate s-au mai ridicat odată cu scâșniri sub un alt "rege al munților", dar sfârșitul le-a fost același. Bezna s-a așternut iar peste ei și revolta s-a înăbușit în noaptea instinctelor ca apele gâlgâitoare sub pământ.

Nu demult a mai răsunat o detunătură care i-a făcut să strige: "Amu merem acasă", dar cântecul destinului lor a rămas același:

"MUNȚII NOȘTRI AUR POARTĂ
NOI CERȘIM DIN POARTĂ' N POARTĂ".

Azi îi găsești pretutindeni cu ciubere pe cai, cu fluiere și geamuri, cerând de lucru sau cerșind un ban de pită... Și în scârțâitul carelor și troznetul pietrelor sub roți, Moții duc pretutindeni amintirea jalnică a zdrobirii oaselor pietrosului Horia...

Câtă măreție și ce soartă!

O singură nădejde mai au acești dezmoșteniți: reapariția Căpitanului lor, care a trăit pe rând în Crăișorul din Albac și în Iancu, regele munților; reapariția Căpitanului pe care Aron Cotruș, poetul lui Horia, îl indică:

"DIN MULȚIMILE OARBE UNU S'ALEGE
GÂNDUL LUI: REGE...
VORBA LUI: LEGE...
VREREA-I PLATOȘE DE NEÎNFRÂNT...
PASUL LUI: CUTREMUR DE PĂMÂNT...
"OCHII LUI CU MII DE UITĂTURI DE-ODATĂ
STRĂFULGERĂ ȘI SCOALĂ ÎN PICIOARE
ȚARA TOATĂ".

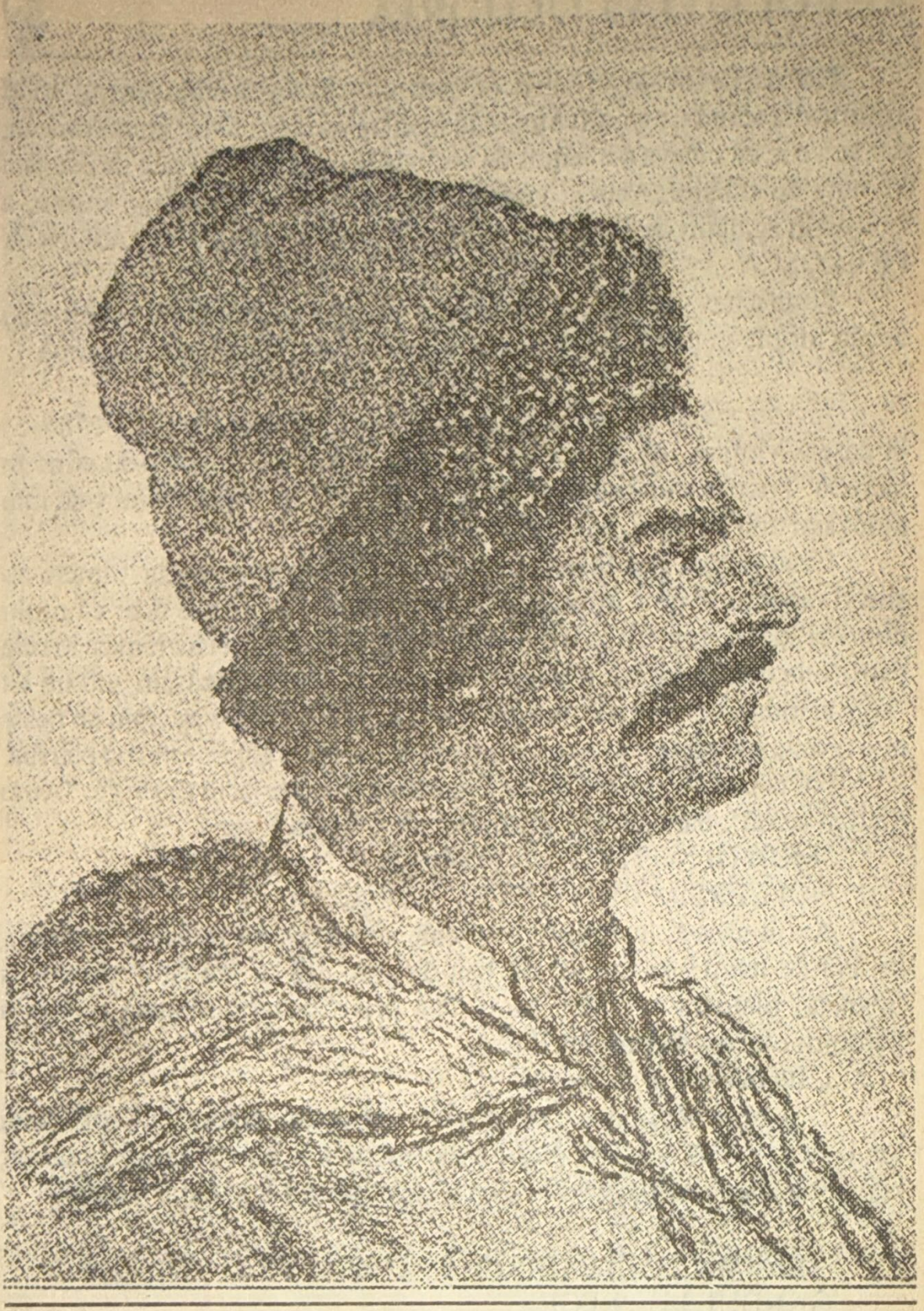

HORIA

Taina

Parcurgând amănuntele în legătură cu Răscoala lui Horia, în gândul cititorului vor rămâne o mulțime de întrebări:

A fost Împăratul Iosif al II-lea părtaș la această revoluție?; a avut Horia vreo legătură adevărată cu Împăratul?

Contrar tuturor rezervelor și nesiguranțelor, pe care le manifestă unii istoriografi, trebuie să le dăm un răspuns afirmativ, categoric. Aceasta, nu atât bazați pe afirmația căpitanului Sodler care i-a mărturisit nobilului Ribiczei, în repetate rânduri, că a fost personal la Curte când a venit odată Horia cu plângere și îi spunea Împăratului că dacă nu vor fi scăpați de iobăgia Ungurilor atunci vor fi nevoiți să-și ieie singuri libertatea, prin răscoală, iar Împăratul ar fi răspuns: "THUT IHR DAS!". (Faceți-o!), ci mai ales pe logica altor argumente. Anume:

1. Nu putem crede că Horia s-ar fi încumetat să deslănțuiască revoluția "ÎN NUMELE ÎMPĂRATULUI" și să spună "CĂ ARMATA VA FI CU EI" - după cum se vestea peste tot, - fără să se gândească că va fi dezmințit la primul contact cu armata. Când Horia le-a spus aceasta, e neîndoios că avea consimțământ și promisiuni.

2. Dacă n-ar fi fost nici o înțelegere, atunci cum se explică faptul că armata împăratului a stat pasivă în prima fază a revoluției? Ba chiar a dat unele semne de aprobare cu bucurie, dar ascunsă!?

3. Horia, în ultimul punct din ULTIMATUMUL său, spune: "Pământurile nobilitare să se împărțească între poporul plebeu, în conformitate cu ordinul CE-L VA DA Majestatea Sa Împăratul". Dacă nu exista vreo înțelegere nu se mai referea la împărat: sau dacă era o amăgire atunci se referea la vreun ordin CARE S-A DAT și nu care SE VA DA.

4. La 7 Februarie 1785, Iosif al II-lea îi scrie contelui Iancovici - care făcea ancheta - o scrisoare ce trăda neliniște și îi sugera contelui un răspuns liniștitor, din care să reiasă că din cercetări nu rezultă că ar fi amestecat CINEVA afară de cei deținuți. Nu poate să fie fără motive această neliniște.

5. Nobilimea maghiară, îndeosebi, parcă știa ceva precis despre legăturile care au încurajat revoluția lui Horia pentru că prea au fost disperați, că nu au fost acceptați la judecarea procesului și au cerut chiar rejudecarea lui cu toate că Horia nu mai era. Pe cine vroiau ei să acuze și ce mai vroiau să dovedească?...

6. De ce i s-a dat lui Horia lovitura de sfârșire când, pe roată, a vrut să spună ceva? Cine s-a temut și de ce s-a temut de ceea ce putea să spună Horia? Desigur că cineva, mare, trebuia acoperit, dacă supraveghetorul

execuției și-a permis să treacă chiar peste sentința care prevedea un anumit număr de lovituri pentru o prelungire cât mai chinuitoare.

7. Este extrem de stăruitoare impresia că năpraznicul Crișan nu s-a sinucis, ci că a fost ucis. Aceasta pentru că nu se poate explica altfel diferența dintre rezultatul anchetei guvernamentale și cea a nobilimii maghiare; după cum nu se poate explica nici faptul că s-a sinucis tocmai Crișan, care era cel mai bărbat și nu avea de ascuns nici o taină, pentru că nu a fost niciodată la Viena. Ba mai mult, era chiar pornit pe DESTĂINUIRI, însă cine știe PE CINE îl va fi vizat, căci s-a ajuns să răspundă numai la 47 de întrebări după care i s-a încleștat gura, pentru totdeauna, între cei patru pereți ai celulei.

8. E firesc că Iosif al II-lea să fi acceptat revoluția valahă și pentru motivul că aroganța nobilimii maghiare - care-i nesocotea toate legiuirile și dispozițiile - periclita însăși unitatea imperiului și, cum era și el consecvent principiului habsburgic: "Divide et impera", știa că socoteala dintre Români și Ungurime îi servește propriile-i socoteli.

9. Împăratul a fost un reformator și toate faptele și atitudinile lui dădeau deslegări spre revoluție.

10. Iosif al II-lea avea drept unul dintre cei mai buni prieteni sfetnici pe Ignatz von Born, autorul metodei de amalgamare a metalelor, șef al francmasoneriei din Viena, care trecea drept figură extrem de strălucită în timpul acela. Mozart compune pentru el - pentru legăturile dintre ei și împărat - alegoria "Flautul magic" în care Iosif al II-lea e simbolizat în Tamino, iar Ignațiu Born în Sarastro "distribuitorul de lumină" (1). Acest von Born era originar din Alba Iulia (2); avea principii reformatoare; s-a apropiat și de Horia și desigur că a fost una din legăturile împăratului cu Crăișorul nostru.

Deci sunt multe motive care întăresc convingerea că Horia va fi având acceptare adevărată din partea Împăratului.

Ce legături, ce mijlocitori a avut Horia la Viena?

Am pomenit înainte, de Ignatz von Born; în casa acestuia din Viena era un fel de cenaclu și sediu al artiștilor și revoluționarilor. Printre prietenii nedespărțiți ai lui Born, care e des în casele lui, figurează și un oarecare Iacob Adam(3), mare gravor, care a făcut cel mai izbutit portret al lui Horia.

Acest portret - tipărit la pag. 60 - până se vor descoperi noi date, ne poate servi drept indiciu al legăturii lui Horia cu casa lui Born și prin acesta cu Iosif al II-lea. Pentru ca acest indiciu să rămână bun trebuie să stabilim că gravura a fost făcută în Viena, căci d-l Octavian Beu (4) susține că s-a făcut după natură însă la Alba Iulia, înainte de frângerea pe roată. Această ipoteză cade, pentru că pe lângă mențiunea de pe portret că e făcut în Viena,

stăruie și întrebarea de ce a făcut Iacob Adam numai portretele lui Horia și Cloșca, care au fost în Viena, și nu l-a făcut și pe al lui Crișan, dacă a fost gravorul în Transilvania? Pe lângă acestea, portretul amintit nu reprezintă o figură nefericită în decădere, ci e un profil de figură furtunoasă, în ascensiune. Portretul e făcut la Viena și foarte posibil că în casa lui Born sau în orice caz Iacob Adam acolo l-a putut cunoaște pe Horia sau viceversa: Born l-a cunoscut pe Horia de la Iacob Adam.

Afară de acestea, nu pare a fi străin de răscoala lui Horia nici un oarecare călugăr Ignațiu Martinovici (5) (6) (7), macedonean de origine, al cărui tată a fost conducător militar în Timișoara. Acest Martinovici, devenit șef al iacobinilor din Austro-Ungaria, a fost o figură extrem de ciudată; mare savant și neastâmpărat revoluționar, prieten cu Robespierre, contele Porocky, Ignațiu Born ș.a.; numit cetățean de onoare al Franței împreună cu Kosciusko, Klopstock și Schiller; e inventator și polemist; scrie câteva cărți de știință și e numit profesor universitar și chimist al curții imperiale; se bucură de atenția specială a împăraților Iosif al II-lea și Leopold al II-lea; ajunge decapitat la Budapesta și toate lucrările i se ard. A trecut din grație în dizgrație cu aceeași ciudățenie ca Horia.

Se spune că ar fi militat pentru dezmembrarea monarhiei Austro-Ungare într-o republică confederativă compusă din VALAHIA, ILIRICA și SLAVONICA.

El a avut în Viena aceleași legături și a frecventat aceeași casă a lui Ignațiu Born prin care sunt indicii că a trecut și Horia.

În timpul procesului său, s-a susținut că revoluția pregătită de el trebuia să înceapă între Timișoara și Arad.

*Nu-i exclus ca acest macedonean Martinovici să fie autorul scrisorii anonime către Iosif al II-lea (*Seconde Lettre d'un Defenseur du People a l'Empereur Joseph II*). Aceasta pentru că Martinovici, care a cutreierat Europa și avea cultură franceză, era și bănuit pentru câteva scrisori anonime. Cunoscătorii lui susțin că a scris asemenea scrisori.*

***

S-ar putea însă obiecta că dovedirea acestor relații ar da oarecare importanță francmasoneriei în revoluția lui Horia. Nu!. Căci revoluția Valahilor nu e născută din teorii, dinamica ei a crescut sub presiuni reale și chinuitoare. Chiar dacă vor fi contribuit legăturile lui din Viena cu sprijin la Curte și cu sfaturi de organizare, nu se poate uita că revoluțiile se bazează mai mult pe elan - care era al moților - decât pe calcule. Și e știrsă și această posibilitate de a invoca merite serioase pentru intermediarii din capitală, căci există un document după care Horia, cu 20 de ani mai înainte de primul lui contact cu Viena, era acuzat că îndeamnă țăranii la revoluție.

Nu Horia i-a admirat pe cei din Viena, ci ei pe Horia. *Un țăran care*

a bătătorit de atâtea ori drumurile spre Viena; un țăran atât de fanatic; o credință atât de mare; o figură așa de simplă și totuși atât de impunătoare, fără îndoială că i-a impresionat pe aceia care trăiau sub teoriile întoarcerii la natură. Dacă aceia nu i-au făcut un bine verificat, un rău sigur i-au făcut prin lașitatea de a lăsa să se schimbe atitudinea Împăratului tocmai în toiul răscoalei, lăsând impresia că cineva distrat de teorii înnoitoare s-a jucat de-a revoluția și n-a ținut seamă că se joacă cu destinul lui Horia și cu soarta unui neam întreg.

Broșura care se atribuie lui Friederich Schiller a fost scrisă de acesta sau nu?(8)

Răspunsul poate fi mai mult afirmativ decât negativ, pentru că:

1. Horia avea ceva din "Wilhelm Tell" pe care l-a prezentat Schiller la câtva timp după răscoala Crăișorului.

2. Schiller, care frecventa aceleași cercuri din Viena în același timp(9) a avut ocazia să-l cunoască direct pe Horia.

3. Nu ne pare așa de neverosimilă afirmația din broșura amintită: că Horia știa bine limba germană și că citise cu temei mulți autori germani, pentru că e de așteptat că acela care era un ALES din mulțime să aibă calități excepționale. De altfel și drumurile, așteptările cu lunile în Viena și relațiile îi ofereau posibilitate de cultivare a limbii germane peste ceea ce putea ști de-acasă, din Transilvania, unde era în permanent contact cu administrația germană-săsească.

Ce l-a determinat pe Iosif al II-lea să-și schimbe atitudinea?

Mare mister. Poate pentru faptul că Austria era în zăzboi cu Olanda și situația internă îi îngreuna situația în afară? Poate că împăratul era umanitarist și revoluționar numai în principii, dar nu avea vlagă pentru a trăi și apăra realizarea lor... sau a acceptat acțiunea lui Horia numai ca o sperietoare pentru nobilimea maghiară... sau împăratul a fost o fire schimbătoare, vinovat de schimbătoare...?

Or, se prea poate, că perspectiva din care se vedea începutul de pregătire al revoluției franceze, care se îndrepta și în contra surorii sale, Maria Antoanette, l-a făcut să se teamă de revoluție.

Cine știe dacă se va mai putea stabili vreodată precis.

---

1) A se vedea Eugen Lennhoff: "Die Freimaurer", Wien 1932.
2) Fraknói Vilmos: "Martinovics Társainak osszeesküvése", pagina 200.
3) Lennhoff, lucrarea citată, pagina 14.
4) Octavian Beu: "Răscoala lui Horia", pagina 38.
5) Pulszky Ferencz: "Martinovici és társai".
6) Fraknói Vilmos: "Martinovics és társainak osszeesküvése".
7) Szirmay Antal: "A magyar Jakobinusok története".
8) Vezi Episcop Roman Ciorogariu: "Horia și Cloșca", și Firu N. "Revoluția lui Horia în Bihor".
9) Lennhoff, lucrarea citată.

Bibliografie

Nicolae Densușianu: Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria. București, 1888.

Nicolae Iorga: Istoria românilor din Ardeal și Țara Ungurească. București, 1915.

Ioan Lupaș: Răscoala țăranilor din Transilvania la anul 1784. Cluj, 1934.

Ștefan Meteș: Lămuriri nouă privitoare la revoluția lui Horia. Sibiu, 1933.

Aron Cotruș: Horia. Timișoara, 1934.

Liviu Rebreanu: Răscoala Moților. București, 1919.

Szilágyi Ferencz: A Hóra-Világ Erdélyben. Pest, 1871.

Márki Sándor: Arad vármegye és Arad város ténete II. Arad, 1895.

Alexandru Vaida Voevod: Revoluția lui Horia. București, 1934.

Silviu Dragomir: Istoria desrobirii religioase a românilor din Ardeal. Sibiu, 1920.

Octavian Beu: Revoluția lui Horia. București, 1934.

Ernest Bernea: Cartea Căpitanilor. București, 1937.

Alexandru Odobescu: Moții.

Roman Ciorogariu: Horia și Cloșca. Oradea, 1931.

Nicolae Firu: Revoluția lui Horia în Bihor. Oradea, 1925.

Zenovie Păclișeanu: Revoluția lui Horia. București, 1934.

Iosif Moldovan: Revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan. Arad, 1934.

Eugen Lennhoff: Die Freimaurer. Wien, 1931.

Fraknói Vilmos: Martinovics és társainak összeesküvése. Budapest, 1880.

Szirmay Antal: A magyar jacobinusok története. Budapest, 1889.

Pulszky Ferencz: Martinovics és társai. Budapest, 1882.

Aron Cotruș: Țară. București, 1937.

Liviu Rebreanu: Crăișorul. București.

CONSTANTIN STOICĂNESCU

A intrat în Mișcarea Legionară în 1930. Profesor. Element de bază al Gărzii de Fier. A fost șef al județului Timiș. În 1940-1941 îndeplinește funcția de șef al organizației *Munca Legionară*, cu menirea de a continua opera taberelor de muncă, începută de Căpitan în 1924. După 1944, 26 August, primește de la Comandantul Horia Sima misiunea specială, de sacrificiu, de a reveni din Germania în țară pentru a lua contact cu conducerea subterană a Mișcării și cu generalii armatei române, pentru a pregăti forțele legionare în vederea declanșării insurecției armate române antisovietice de la 6 Martie 1945, cunoscută și sub numele de *Planul Horia Sima*. Prin aceasta se urmărea reîntoarcerea armelor contra rușilor și blocarea lor pe Carpați. Planul, în care C. Stoicănescu a jucat un rol cheie (iar doborîrea avionului său de către ruși, informați prin trădare, a și zădărnicit operațiunea) avea ca prim obiectiv aducerea anglo-americanilor în România (este binecunoscută linia exclusiv antisovietică a Guvernului Român de la Viena și disponibilitatea lui de a face pace cu anglo-americanii).Capturat de ruși, Constantin Stoicănescu va fi deportat în gulagul sovietic unde va fi supus la torturi și în cele din urmă asasinat. El reprezintă un exemplu de cavaler al Crucii, un adevărat erou Legionar.

1.500 lei